

Mokslo Lietuva

„PAKETINIMAS GERESNIO PRADĖJIMO...“

■ 2–3 p.

TARPTAUTINIAI Č. MILOŠO METAI

■ 6–9, 12 p.

MAISTO MOKSLAS - TAI
LABAI PLATU

■ 5 p.

■ 4 p. XVIII Baltijos šalių mikologų ir lichenologų simpoziumas

■ 3–4 p. Lietuvos olimpinės akademijos raida

Nr. 18(462)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Aleksa Jaunius nuotraukos

Džiūgauja Vilniaus Gedimino technikos universiteto Aplinkos fakulteto magistrai gavę aukštojo mokslo diplomus

UNIVERSITETŲ PERTVARKOS IŠVAKARĖSE

Rugsėjį Vilniaus Gedimino technikos universiteto (VGTU) rektoriumi išrinktas iki tol studijų prorektorius pareigas ėjęs docentas dr. Alfonsas Daniūnas. Tokį sprendimą VGTU taryba priėmė vienbalsiai. Naujasis rektorius pakeitė dvi kadencijas universitetui vadovavusį prof. habil. dr. Romualdą Ginevičių.

Tapęs rektoriumi A. Daniūnas teigė savo veiklą ir prioritetų įgyvendinimą grįšiąs VGTU veiklos tarptautiškumu, ryšiais su visuomene ir verslu. Šių nuostatų įgyvendinimo gali ir nepakakti, nes Lietuvos universitetų laukia sudėtingas metas. Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko Andriaus Kubiliaus patvirtintos specialios darbo grupės rugsėjo 30 d. pasirašytoju siūlymu dėl Lietuvos universitetų tinklo optimizavimo Vilniuje ir Kaune iš šiuo metu esančių 11 valstybinių universitetų 2015–2017 m. siūloma palikti po vieną valstybinį universitetą, kiti būtų integruoti į tuos du. Pasiūlymų

pakete esama ir kitų ne mažiau drąšių pasiūlymų. Jų kol kas nekomentuosime, bet turėsime mintyje kalbindami naująjį VGTU rektorių doc. dr. Alfonsą DANIŪNĄ.

Įmonėse taip pat jau prireikia mokslinės kvalifikacijos

Mokslo Lietuva. Gerbiamasis Rektoriau, esate nauja jėga Vilniaus Gedimino technikos universitete. Su kokiomis nuostatomis, viltimis ir idėjomis stojate prie universiteto vairo?

Alfonsas Daniūnas. Nesu naujas žmogus Gedimino universitete, taip pat ir jo administravime. Daug metų dirbau prorektoriumi, tad šis darbas man žinomas. Suprantu aukštojo mokslo problemas ir tas užduotis, kurios jam keliamos. Man regis, žinau, ko reiktų Lietuvos mokslui, vertinant tiek mūsų šalies, tiek tarptautiniu mastu.

ML. Ir ko reiktų?

A. Daniūnas. Siekiant aiškumo, turime kalbėti atskirai apie studijas ir mokslą. Kalbant apie

studijas, reiktų turėti mintyje, kad jos Lietuvoje nėra tokios beviltiškos, kaip kartais kalbama tam tikruose sluoksniuose ir vaizduojama žiniasklaidoje. Mūsų studentų ir absolventų buvimas užsienyje leidžia teigti, kad Lietuvos universitetinis mokslas nėra prastas. Pagaliau ir mūsų dėstytojų patirtis tą leidžia teigti. Tobulinamiesi, ilgesnį ar trumpesnį laiką dirbdami užsienio universitetuose galime ne tik susidaryti įspūdį apie kitų šalių studijas ir mokslą, bet ir palyginti su esančiu mūsų šalyje. Pagaliau juk ir mūsų studijas vertiname ne vien patys, bet ir užsienio ekspertai. Jie pasako, kad VGTU studijos yra tinkamo lygio.

Nemažai mūsų absolventų dirba užsienio šalyse, Europoje ir anapus Atlanto, visai neblogai įsitaiso ir save realizuoja profesinėje veikloje. Kai kuriose šalyse (kad ir JAV) galioja labai „kietos“ kvalifikacijos teikimo sistemos, beveik visada ateina užklauskai, ar toks ir toks asmuo tikrai

Lietuvos lazerininkų sėkmės pama- tas – sveika konkurencija ir nuolatinis mokymasis

Lazerių pramonė ir mokslinė veikla – viena sričių, kurioje Lietuva savo pasiekimais yra pripažinta ir pirmąja visame pasaulyje. Pastarieji metai šalies lazerinių technologijų srityje dirbančiai bendruomenei buvo itin dosnūs tarptautiniais pripažinimais, apdovanojimais ir globaliais projektais.

Mokosi ir profesionalai

Pasak šios srities atstovų, tokiam intensyviai progresui tvirtą pagrindą padėjo ir tęstinis Europos Sąjungos remiamas mokymų projektas „Aukštųjų technologijų sektoriaus įmonių darbuotojų profesinės kvalifikacijos kėlimas“, kurį vykdė Lazerių ir šviesos mokslo ir technologijų asociacija, vienijanti Lietuvoje veikiančias lazerinių technologijų įmones.

Projektas iš dalies finansuojamas pagal 2007–2013 m. Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 1 prioriteto „Kokybiškas užimtumas ir socialinė aprėptis VPI-1.1-SADM-01-K-01 priemonės“ Žmogiškųjų išteklių tobulinimas įmonėse“ Europos socialinio fondo ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšomis. Šie mokymai – tai dalis nuolatinio, jau daugiau kaip 20 metų besitęsiančio Lietuvos lazerių bendruomenės kvalifikacijos kėlimo proceso, padėjusio Lietuvos lazerininkams sukurti produktus, konkuruojančius pasaulinėje rinkoje.

„Aukštųjų technologijų verslo vertės kūrimo grandinė prasideda tyrimų laboratorijose, kur kuriami nauji produktai. Toliau grandinė tęsiasi gaminant šiuos naujus produktus, juos įvedant į pasaulinę rinką ir galiausiai prižiūrint jų veikimą. Į šį procesą įeina ne tik lazerių specialybės dalykai – daug dėmesio skiriama technologijų, inovacijų valdymui įmonėse, rinkodaros, pardavimo aspektų, kokybės užtikrinimo įgūdžių ir procesų valdymo tobulinimui. Daugelis mokymų dalyvių – Lietuvoje puikiai žinomi profesionalai, patys dėstantys ne vienerius metus. Tad mokymus vedė aukščiausio lygio lektoriai iš pasaulinio garso universitetų“, – sėkmės pamatus vardija mokymų projekto vadovas, Lazerių ir šviesos mokslo ir technologijų asociacijos vykdomasis direktorius dr. Petras Balkevičius.

■ Nukelta | 10 p.

■ Nukelta | 12 p.

ATRADIMAS

„Paketinimas geresnio pradėjimo su išminties padrūtinimu“ (3)

Aptiktos lietuviškos glosos, užrašytos prieš Martyną Mažvydą ir Mikalojų Daukšą

Pabaiga, pradžia Nr. 15 ir 17

Ilinojaus universiteto Čikagoje Lietuvių kalbos katedros vadovas profesorius Giedrius SUBAČIUS ir toliau dalijasi mintimis apie reikšmingą lituanistikai radinį: 2006 m. Lenkijos nacionalinio muziejaus Krokovoje vieno inkunabulo paraštėse aptikti ranka įrašyti lietuviški įrašai (glosos). Juos aptiko Lenkijos mokslų akademijos Krokovo Lenkų kalbos instituto darbuotojas Mariušas Leńcukas (Mariusz Leńczuk), o prof. Giedrius Subačius kartu su Adomo Mickevičiaus universiteto Poznanėje profesoriumi Wiesławu Vydra (Wiesław Wydra) nustatė, kad aptiktosios glosos parašytos lietuviškai. Tyrinėtojų atliktoji analizė leidžia daryti prielaidą, kad lietuviški įrašai datuoti 1520–1530 metais. Dėl tikslios datos veikiausiai dar bus diskusijų, bet neabejotina viena – tai ikimažvydinio laikotarpio įrašai, neabejotinai labai vertingi lituanistikai. Išsamiam pokalbyje su prof. Giedriumi Subačiumi siekėme atskleisti tyrinėtojų mąstymo logiką ir minties eigą, neapėjome ir sunkumų, kurie kyla, kai tenka imtis ne tokios jau kasdienės užduoties.

Kokiomis teisėmis naudojosi spaustuvinkai

ML. *Ieškant XVI a. lietuviškų glosų ištakų neišvengiamai ieškoma to meto kultūros centrų, kur tie įrašai galėjo būti įrašyti. Tais centrais aptariamu metu galėjo būti ne vien miestai, bet ir vienuolynai. Viduramžiais vienuolynai atstojo universitetus (tai epochai būdinga prasme), Renesanso epochoje vienuolynuose telkėsi bene labiausiai išsilavinę asmenys, buvo kaupiamos bibliotekos. Neatsitiktinai ir Jūs su lenkų kolegomis dėmesys nukrypo į bernardinus observantus vienuolius.*

G. Subačius. Johaneso Herolto knygoje Krokovoje rastosios lietuviškos glosos nėra vieninteliai inkunabulo paraštėse ranka padaryti įrašai. Toje knygoje yra ir jėzuitų Nesvyžiuje pa-

vienuoliai bernardinai juk taip pat nebuvo „prikalti“ prie vienos vietos, jie važinėjo vieni pas kitus, pagaliau ir juos galėjo lankyti įvairūs interesantai. Visa tai reiktų turėti galvoje. Kai

ML. *Gal priminkime, kokiomis tarmėmis buvo galima rašyti kad ir XVI a. pirmoje pusėje.*

G. Subačius. Tai Kėdainių ir Vilniaus dialektai (vėl vadinu juos di-

spaustuvininkų, o ne knygų autorių. Juk ko labiausiai reikia, kad atsirastų standartizuota rašyba? Įgūdžių! Kad turėtume stiprų rašybos standartą, turime būti išsiugdę įgūdžius automatiškai jį atpažinti ir mokėti vartoti. Istoriskai, koks žmonių sluoksnis greičiausiai juos išsiugdė, sakykim, dar prieš XIX a.? Spaustuvininkai. Ne universitetuose plunksnas pasidrožinėjantys profesoriai, o spaustuvės dulkėse metalo literas čiupinę raižius rinkėjai, kurių duona kasdieninė tiesiogiai priklausydavo nuo to, kiek jis surinks raižius ir žodžių naujam leidiniui. Stipresni įgūdžiai lėmė storesnį sviesto sluoksnį ant riekės. Nustatyta, kad ranka rašantys laišku autoriai, poetai, rašytojai vartodavo gerokai daugiau rašybos variantų.

Samuelio Džonsono (Samuel Johnson, 1709–1784) „Anglų kalbos žodynas“ šia prasme gali būti simboliškas pavyzdys. Simboliškai laikoma, kad tai šis žodynas sukodifikavo anglų kalbos rašybą. Įdomiausia, kad paties S. Džonsono rankraščių rašyba neretai skiriasi nuo jo žodyno; žodyne jis dažnai parinkdavo tuos variantus, kurie buvo diegiami spaustuvininkų, nes privačiuose laiškuose specialiai S. Džonsonas parašydavo kitaip. Jis

savo žodynu nebuvo rašybos reformuotojas, o tik jau spaustuvininkų diegiamos rašybos įtvirtintojas. Dabar visi remiasi jo žodyno, o ne rankraščių rašyba. Tuo metu net buvo vartojami skirtingi pavadinimai dviem skirtingoms anglų kalbos rašybos: džentelmenų, arba epistoliarinė (vartota rankraščiuose, asmeniniuose laiškuose, daugiau varijuojanti, gausi trumpinimų) ir spaustuvininkų, arba mokslininkų (vartota spaudoje, mažai varijuojanti, turinti mažai trumpinimų). Tad spaustuvininkai buvo galinga jėga, savo rankose laikę spausdinimo priemones, turėję daugiausia praktinių šios veiklos ir darbo su žodžiu įgūdžių. Neretai kaip norėjo, taip darė.

Rastųjų glosų vieta moksle

ML. *28 žodžiai glose, o 15 iš jų yra abstraktaus pobūdžio. Ar tai reiškia, kad autorius (gal kunigas ar vienuolis), rengdamasis pamokslui jį stengėsi pritaikyti tam tikriems klausytojams, matyt, inteligentiškesniems? Juk kaimo žmonės tų abstrakcijų paprasčiausiai nesuprastų?*

G. Subačius. Į šį klausimą negaliu labai tiksliai atsakyti. Pamokslų galėjo būti visokių, pagaliau ranka įrašytos glosos dar nereiškia, kad jos buvo skirtos pamokslams ruošti. Vis dėlto, galėtume labai atsargiai spėti, kad sakdamas pamokslus lietuviškai autorius turėjo po ranka šį lotynišką Herolto inkunabulą, ir jei primiršdavo, kaip ką nusakyti, paraštėse galėjo persiskaityti savo lietuviškus įrašus.

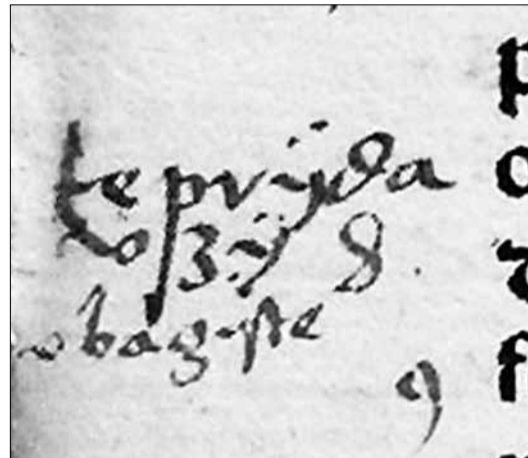
Ilinojaus universiteto Lietuvių kalbos katedros vadovo Giedriaus Subačiaus inauguracinė paskaita apie lietuvių prototipų, pasitarnavusių Aptono Sinklerio romano „Džiunglėms“, paieškas (2011 m. balandžio 4 d., Čikaga)

darytų įrašų. Mano kolega Wiesławas Vydra spėja, kad prieš patekdamą į Nesvyžių ta knyga turėjo būti vienuolių bernardinų nuosavybė arba bent jų rankose pabuvoti. Nėra ši teiginį patvirtinančių įrašų, bet pagal knygos įrišimą (būdingas ne tik jėzuitams, bet ir daug anksčiau bernardinams) galima spėti, kad knyga prieš tai pabuvojo mažesniųjų brolių observantų rankose. Šį spėjimą sustiprina trys lenkiškos maldos (Marijai ir Šv. Onai), kurios ypač būdingos bernardinams. Pagal visą kontekstą V. Vydra daro išvadą, kad tai iš bernardinų ateinantis inkunabulas. Nesvyžiaus jėzuitų įrašai, matyt, atsirado XVI a. antroje pusėje, o gal ir XVII a. pradžioje. Knyga keliavo, bet anksčiausi įrašai turi būti siejami su bernardinais. Jau buvo pastebėta, kad aptariamu metu Lietuvoje buvo tik du bernardinų vienuolynai – Kaune ir Vilniuje, veikę nuo 1468–1469 metų.

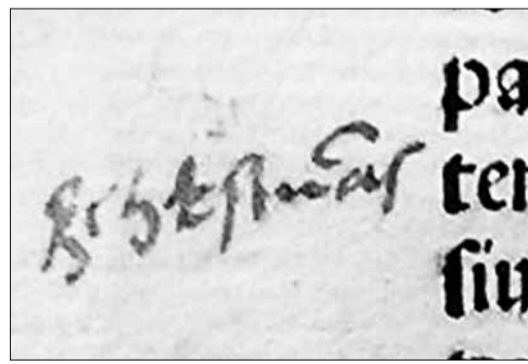
LDK pradėtos spausdinti lietuviškos knygos (Mikalojaus Daukšos pastangomis Vilniuje pačioje XVI a. pabaigoje), pasitaikydavo, kad knyga buvo spausdinama Vilniuje, bet Kėdainių, t. y. pietų šiauliškių, dar vadinama Vidurio Lietuvos dialektu. Kodėl Vilniuje spausdinimui rengiama knyga pasirodydavo svetimu šiam miestui dialektu?

ML. *Gal taikytasi prie užsakovo pageidavimo, jei ne prie jo tarmės?*

G. Subačius. Jei užsakovas ir užsakytų, tai jo tarmės išmokti vilniečiui būtų labai nelengva. Matyt, buvo galima rašyti tik pagal jau esamą tradiciją, tik kas buvo prestižiška ir priimtina, ką labai įtikinamai įrodė savo ankstesniuose tyrimuose prof. Zigmantas Zinkevičius.

Glosos „teprydav“ ir „vbagyste“ (t. y. teprydav[Ń]jy; vbagyste; l. 17v)

Glosa „šykštumas“ (t. y. šch[Ń]kftu[m]af; l. 79v)

džiųjų centrų vardais), kurie įvairiai vadinami ir vadinti: XVI a. jie vadinti Žemaičių ir Lietuvos, o dabar dažniausiai vidurietišku ir rytietišku variantu. Tik šie du variantai buvo priimtini spaustuvininkams, rašančius kita tarpe spaustuvininkas būtų taisytes. Ir dar kas įdomu: ne Kėdainiuose, bet Vilniuje prispausdinta ta „kėdainiška“ (ar pietų šiauliškių) tarpe parašytų knygų. Kėdainiuose išspausdinta savąja, t. y. vakarų aukštaičių šiauliškių tarpe, tik viena knyga – „Knyga nobažnystės krikščioniškos“ (1653; antras leidimas 1684). Vienintelis pirmojo leidimo egzempliorius saugomas Upsalos universiteto bibliotekoje Švedijoje.

ML. *Pridurkime, kad Dainoros Pociūtės parengtas šios knygos faksimilinis leidinys Lietuvoje išspausdintas 2003 metais. Beje, kokiomis teisėmis naudojosi kad ir XVI–XVII a. spaustuvininkai, kiek jie galėjo kištis į knygos tekstą, rašybą? Juk ne kas kitas, o spaustuvininkai ir atlikdavo korektūrinį darbą?*

G. Subačius. Danielius Kleinas (1609–1666) išsijuošęs keikė savo spaustuvininką Reusnerį, dirbusį Karaliaučiuje. Girdi, šis nepadarėdavęs to ir ano. Kleinas prikūrė ypatingų raižius savo parašytai pirmajai lietuviškai „Gramatikai“ („Grammatica Litvanica“, 1653) spausdinti. Reusneriui nebuvo lengva visus reikiamus ženklus pasidaryti. Būdavo įvairių konfliktų ir nesupratimų su spaustuvininkais, nes dažnai pastarieji padarydavo kaip jiems, o ne autoriams, tinka. Aki-vaizdu, kad ir kokios anglų kalbos rašyba didžia dalimi buvo sunorminta

Prof. Giedrius Subačius, baltistė Yoko Yamazaki iš Kioto (Japonija) ir Vilniaus universiteto prof. Bonifacas Stundžia konferencijos Stokholme metu (2010 m. birželio 11 d.)

ML. Kas gali paneigti, kad ne knyga rašyti rengėsi mums nežinomas autorius? Arba rengėsi studijoms, o gal atliko jam užduotą užduotį?

G. Subačius. Spėlioti galima įvairiai. Juk žmogus galėjo pasirašyti parašėte tai, kas jam įdomu pasižymėti, neturint net ir didelio strateginio užmojo. Vieno tikro atsakymo neturime. Aišku, kad dažniau pasirinktos sunkesnės, o ne paprastesnės lotyniškos knygos vietos. Dėl to turime įdomią lietuviškų žodžių kolekciją. Pasižymėti tokie žodžiai kaip „kytrastis“, „šykštumas“, „švankumas“, „ubagystė“. Teologiniame tekste kalbama apie tas

slavizmas. Mes vartojame „elgeta“. Bet lietuviškose pasakose visur vien tik „ubagas“. Ar iš to jokios informacijos negalėtume išpešti?

G. Subačius. M. Mažvydo ir priešmažvydiniais laikais buvo „ubagas“, „ubagystė“, ir mes šio žodžio nepamiršome. Žodis „elgeta“ irgi yra žinomas nuo XVI a., fiksuotas Mikalojaus Daukšos raštuose. Nors istoriškai „ubagystė“ ir skolintas, bet funkciškai (sinchroniškai) jis buvo visai toks pats lietuviškas žodis kaip ir kiti. Herolto inkunabule rastos glosos žodžių istorijai labai svarbios, tuos 28 žodžius dabar jau galime sendinti, fiksuoti jų

linksnius „su“. Herolto glose nėra tų poteriams įprastų žodžių, jose vyrauja abstraktesnė (intelektualesnė?) leksika.

ML. Kai ką jau galima apibendrinti. Ką Jūsų su kolegomis atliktas tyrinėjimas duoda nauju, lyginant kad ir su dzūkų patarme užrašytų poterių tekstu knygoje „Tractatus Sacerdotalis“? Arba su Sigito Narbuto 1986 m. „Mišiole“ aptiktomis glosomis?

G. Subačius. Matau daug rašybos paralelių su O. Matusėvičiūtės rastuoju poterių tekstu, ir daug skirtumų su S. Narbuto „Mišiole“ rastuoju ir jo su Z. Zinkevičiaus tyrinėtuo tekstu (91 lietuviška glosa, paskelbta „Baltisticos“ priede 3(2) 1989 m.). Kalbu pirmiausia apie ortografiją, raidžių rašymo būdą. Skirtingos tarmės kaip pamatas tų glosų. Aišku, skiriasi datavimas. S. Narbutas ir Z. Zinkevičius „Mišiole“ 91 glosą bandė datuoti po 1501 m., bet jos atrodo vėlesnės. Dėl pastarųjų irgi konsultavausi su V. Vydra, siunčiau jam tekstų nuotraukas.

Mūsų M. Leńczuko ir O. Matusėvičiūtės rastosios glosos gali būti, sprendžiant iš rašybos, maždaug panašaus laiko, o S. Narbuto aptiktosios „Mišiole“ veikiausiai jau pomažvydinės, ir turbūt nevienaslauksnės. Prašiau paleografės dr. Rūtos Čepaitės patyrinėti S. Narbuto rastų glosų rašysenas. Man regis, ten vyrauja jau humanistinė, o ne Viduramžių rašysena. Pagaliau, tame pačiame „Mišiole“ Kęstutis Gudmantas aptiko vieną gana vėlyvą datą, įrašytą vienoje lotyniškoje

marginalijoje: 1627 metus.

Žodžiu, skirčiau griežtą ribą tarp to, ką gavome 1547 metais ir po to – pirmąją ir visas kitas lietuviškas spausdintas knygas, ir to, ką turime užrašyta ranka prieš tai, iki Mažvydo pirmosios knygos. Prieš 1547-uosius yra du rankraščiniai lietuviški tekstai: dabar Krokuvos bibliotekoje rastosios Herolto inkunabule įrašytos glosos ir anksčiau O. Matusėvičiūtės rasti dzūkiškai užrašyti poteriai. Po 1547 metų jau ir daugiau rankraščių XVI a. yra išlikusių: turbūt S. Narbuto surastieji įrašai „Mišiole“, Volfenbiutelio 1573 m. „Postilė“ (neseniai diplomatiškai su faksimile paskelbti prof. Jolantos Gelumbeckaitės Vokietijoje, 2008 m.), dar kiek vėliau – Jono Bretkūno Biblijos vertimo rankraščiai.

ML. Kaip Jūsų kolegijos lenkai vertina lietuviškų glosų radinį? O gal lenkams tai jokia naujovė, bet kasdienybė?

G. Subačius. Lenkai turi senesnių savo kalbos įrašų. Toje pačioje knygoje yra ilgesnių ir senesnių lenkiškų įrašų, bet tie lenkiški tekstai mums padeda patikimiau kalbėti ir apie lietuviškus. Kad lenkų tyrinėtojai supranta šio radinio vertę rodo ir jų noras būti bendraautoriais glosas aprašančiame straipsnyje, kurį ir išspausdinome 2010 m. Lietuvoje leidžiamame mokslo žurnale „Archivum Lithuanicum“.

Šių senų lietuviškų įrašų atradimas svarbus ir tuo, kad jie liudija ankstyvas būtent katalikų pastangas vartoti lietuvišką raštą. Neretai išgirstam, kad esą lietuvišką raštą pradėjo protestantai, o katalikai tik sekė iš paskos. Tačiau Herolto inkunabulo glosos, kartu su anksčiausiais žinomais „Tractatus Sacerdotalis“ veikale įrašytomis lietuviškais

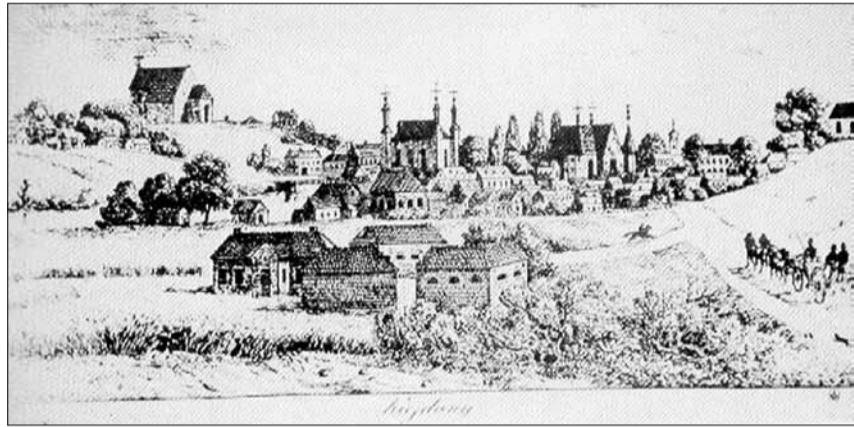
poteriais, yra dokumentuotas įrodymas, jog katalikai (bernardinai – pranciškonai observantai), dar prieš įsivyravimą protestantizmui, tad maždaug apie tą laiką, kai Martynas Liuteris kalė garsiąsias savo 95 bažnyčios reformos tezes prie Vitenbergo bažnyčios durų (1517), jau vartojo lietuvišką raštą. Tokių senų protestantiškų lietuviškų įrašų neturime.

ML. Radinį tame žurnale pristatė anglų kalba. Žinoma, taip greičiau galima išieiti į tarptautinę mokslo erdvę. O lietuvių skaitytojai ar nenukenčia?

G. Subačius. Štai „Mokslo Lietuva“ tai ir bando kompensuoti, jau trečiame laikraščio numeryje pristatydamas šį radinį ir jo tyrinėjimo peripetijas. O kad reikia parašyti populiarenius straipsnelius, tai net klausimo nekyla, bet viskam juk reikia laiko, o jo ypač stinga. Tęsiu Aptono Sinklerio (Upton Sinclair) romano „Džiunglės“ (The Jungle) kūrimo peripetijų paiešką; tame romane veikia herojai – išeiviai iš Lietuvos, ir ieškau jų prototipų, ypač lietuvių, su kuriais Sinkleris bendravo Čikagoje 1904 metais atlikdamas tyrimus, ir kurie jo romanui turėjo raiškios įtakos. Pradėjome ta tema kurti dokumentinį filmą, nors dėl lėšų stygiaus darbai kol kas įstrigę. Dėl to labai nenusimenu, nes darbų ir taip pakanka.

ML. Ką gi, lieka padėkoti už tokį išsamų pokalbį. Reikia manyti, kad skaitytojų perleryg nenuvarginome. Pagaliau turime ir pasiteisinimą: bet koks „išminties padūrinimas“ reikalauja protinių pastangų ir kantrybės. Ačiū.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Sena Kėdainių graviūra primena, kad šio krašto vakarų aukštaičių šiauliškių tarme XVI a. pabaigoje net ir Vilniuje spausdintos knygos

ypatybes, įvardijama, koks gėris ar blogis už jų slypi. Tai tam tikros kartinės lotyniško teksto sąvokos. Arba štai žodis „tepridaužia“, mes sakome „tetrenkia (Dievas)“. Teologinėje anoniminio autoriaus sąmonėje tai buvo pamatinis žodis.

ML. Dėl žodžio „ubagystė“. Aišku

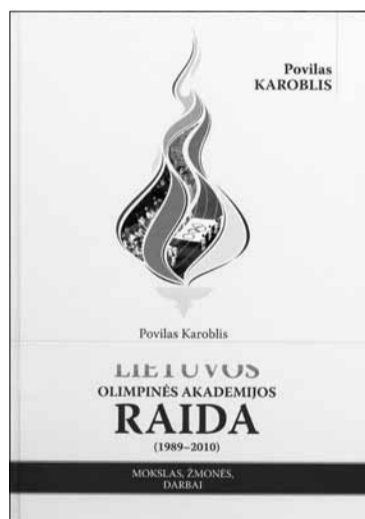
pirmąjį pavartojimą gerokai anksčiau nei iki šiol. Jau ne kartą minėtoje knygoje „Tractatus Sacerdotalis“ O. Matusėvičiūtės rastieji poteriai (rašyti dzūkų arba vilniškių patarme) ir mūsų aptiktos pietų šiauliškių patarme užrašytos glosos yra vienodo laiko, bet tik vienas žodis sutampa – tai prie-

Lietuvos olimpinės akademijos raida

Vytautas Žeimantas
Lietuvos olimpinės akademijos narys

Lietuvos tautiniame olimpiame komitete visuomenei buvo pristatyta Povilo Karoblio knyga „Lietuvos olimpinės akademijos raida (1989–2010): mokslas, žmonės, darbai“. Tai leidinys, skirtas Lietuvos olimpinės akademijos (LOA) 20-mečiui.

Knygos autoriaus ir knygos turinio santykis gali būti įvairus. Vieni naudojami vaizduotės vaisiais, kiti renka po kruopelę archyvuose ir bibliotekose, tretii – patys kuria tai, ką vėliau aprašo knygoje. Pastarųjų knygos, man atrodo, vertingiausios, nes mintys žmogaus, betarpiškai dalyvavusio aprašomose įvykiuose, yra autentiškesnės, dėl to ir vertingesnės. Prie pastarųjų autorių priskirtinas ir Povilas Karoblis, praeityje garsus sportininkas, Lietuvos slidinėjimo čempionas, Lietuvos lengvosios atletikos čempionatų pri-

Povilo Karoblio knygos viršelis

zininkas, vėliau – Lietuvos lengvosios atletikos rinktinės treneris. Kartu su žmona Felicija Karaliūnaite-Karoblienė jis daugelį metų rengė Lietuvos lengvaatlečius SSRS čempionatams, tautų spartakiadoms, olimpinėms žaidynėms, buvo SSRS lengvosios atletikos rinktinės trenerių tarybos narys. Dirbo treneriu ir Etiopijoje, kuri dabar garsėja aukščiausios klasės bėgikais. Dideli knygos autoriaus nuopelnai ir sporto mokslu. Jo mokslinių tyrimų kryptis – sportinio rengimo teorija ir didaktika. 1976 m. Tartu universitete jis apgynė pedagogikos mokslų kandidato disertaciją, 1989 m. Maskvos centriniame kūno kultūros institute – socialinių mokslų daktaro disertaciją. Dabar jis habilituotas mokslų daktaras, nuo 1990 m. – profesorius, nuo 1994 m. – LOA prezidentas.

Profesorius paskelbė daugiau kaip 200 mokslinių straipsnių, kurie buvo skelbiami JAV, Šveicarijoje, Vokietijoje, Suomijoje, kitose šalyse. Skaitė mokslinius pranešimus Kanadoje, Prancūzijoje, Graikijoje, Vokietijoje, JAV, Rusijoje, Estijoje. Parašė ir išleido daugiau nei 30 knygų, skirtų Lietuvos sportininkams, treneriams, moksleiviams, studentams, mokytojams.

Dabar štai dienos šviesa išvydo dar viena profesoriaus knyga, kurios nemaža dalis praktiškai yra paties autoriaus gyvenimo kelio aprašymas, nes jau nuo pat LOA įkūrimo P. Karoblis aktyviai veikė joje, vėliau ir vadovavo šiai olimpinio švietimo įstaigai, darydamas jai didelę pozityvią įtaką.

Ši knyga neapsiriboja vien olimpinės akademijos veiklos aprašymu. Teisus buvo knygos pristatyme kalbėjęs LTOK prezidentas Artūras Poviliūnas, pabrėžęs, kad šis darbas gerokai peržengia LOA ribas, akademijos veikla čia parodoma per platų tarptautinį olimpinį judėjimą, jo istoriją, per Lietuvos olimpinio judėjimo praeitį ir dabartį. Ir todėl šios knygos vertė dar labiau išauga, įgauna papildomą visuomeninį skambesį, tampa svarbi olimpiniui Lietuvos visuomenės švietimui.

Lietuvos olimpinė akademija, vadovaujama prof. P. Karoblio, išaugo į solidžią visuomeninę mokslinę organizaciją. Už ilgametį vaisingą darbą mokslo ir olimpizmo srityje LOA aka-

demikais tapo žinomi mokslininkai, profesoriai Stanislovas Stonkus, Povilas Karoblis, Kęstas Miškinis ir Algirdas Gaižutis, ryškūs olimpinio sporto organizatoriai Artūras Poviliūnas, Janis Grinbergas ir Česlovas Garbaliuskas bei praeityje žinomas sportininkas, išeivijos lietuvių sporto vadovas Valdas Adamkus. Dabar akademijoje yra 160 narių. Ji jungia sporto mokslininkus, aukštųjų mokyklų dėstytojus, mokytojus, sporto vadovus, trenerius, olimpiečius, garsius sportininkus, sporto žurnalistus, kurių pašaukimas – ne tik plėtoti sporto mokslą, bet ir per olimpinio judėjimo tradicijas skleisti tiesą ir gerį, viltį ir tikėjimą žmogaus kūrybine prigimtimi.

Antrąjį knygos skyrių autorius skiria Olimpijai – humanistinių ištakų žemei. Pirmosios olimpinės žaidynės įvyko Graikijoje Olimpijos gyvenvietėje 776 metais prieš Kristų. Žaidynės buvo rengiamos kas 4 metus net iki mūsų eros 394 metų, kai Romos imperatorius Teodosijus I Didysis įsakė jas uždrausti. Žaidynės vyko net 1 170 metus, greičiausiai būtų vykusios ir ilgiau, bet jos vykdavo dievo Dzeuso garbei, o Romos imperatoriaus valstybine religija paskelbė krikščionybę. O imperatoriui Teodosijui II pasirodė, kad uždrausti žaidynės yra maža, todėl 426 m. įsakė Olimpiją sudenginti. Todėl kažkada visagaliam Dzeusui teko pasitraukti į nebūtį, kartu nusinešus ten ir tikrai gražią sportinę tradiciją. Taigi, olimpinis judėjimas tąsyk patyrė pirmąjį žiaurų politikos smūgį.

Knygos pristatyme dalyvavo LTOK prezidentas Artūras Poviliūnas, Kūno kultūros ir sporto departamento generalinis direktorius Klemensas Rimšelis, Lietuvos prezidentas Valdas Adamkus, Lietuvos olimpinės akademijos prezidentas prof. Povilas Karoblis, Kūno kultūros akademijos rektorius prof. Albertas Skurvydas ir Vilniaus pedagoginio universiteto rektorius akad. Algirdas Gaižutis.

Prenumeruokite „Mokslo Lietuvą“, kad svarbiausios mokslo visuomenės naujienos pirmiausia pasiektų Jus. Tai operatyvesnė informacija nei laukti internetinio „Mokslo Lietuvos“ varianto, kuris pasirodo vėliau.

XVIII Baltijos šalių mikologų ir lichenologų simpoziumas „GRYBAI IR KERPĖS BALTIJOS REGIONE IR UŽ JO RIBŲ“

Ernestas Kutorga
Vilniaus universiteto, Botanikos ir
genetikos katedros profesorius

įvairovės, taksonomijos, biologijos,
biochemijos, ekologijos, apsaugos ir
praktinio panaudojimo klausimams.

Platų ratą problemų, susijusių su au-
galų ligomis, apžvelgė fitopatogeninių
grybų tyrėjai. Simpoziume iš viso buvo

perskaityta 17 žodinių pranešimų ir
pristatyti 28 standiniai pranešimai.

Trys tiriomosios ekspedicijos vyko

Asvejos regioniniame parke: sename
placialapių medžių miške šalia Žvernos
upelio, pelkiniame mišriame juodalks-
nių ir eglėlių Blūznėnų miške ir
Jurkiškių upelio slėnyje. Visos
šios teritorijos pasižymi didele
biologine įvairove, tačiau juose
augantys grybai ir kerpės anks-
čiau tirti menkai arba visai ne-
tirti. Ekspedicijų metu surinktą
medžiagą dalyviai galėjo tirti
ir tvarkyti specialiai įrengtoje
laboratorijoje. Didelis būrys
specialistų detalai ištyrė šių
vietų miko- ir lichenobiotas,
surado ir identifikavo nemažai
Lietuvai naujų ar labai retų gry-
bų ir kerpių rūšių. Ypač vertinga
tai, kad doktorantai ir jaunieji
mokslininkai galėjo pasimokyti
ir pasisemti grybų bei kerpių
būdinimo patirties iš vyresnių
kolegų.

Pranešimų pagrindu pa-
rašytus straipsnius ir lauko
ekspedicijose surinktus tyrimų
duomenis numatoma paskelbti
žurnale „Botanica Lithuanica“. Malonu pažymėti, kad Lietuvos
mokslo taryba skyrė simpoziumui finansinę paramą. Kitas
Baltijos šalių mikologų ir liche-
nologų simpoziumas įvyks 2014
m. Latvijoje.

Baltijos šalių mikologų ir
lichenologų simpoziumai, kuriuose pristatomi
naujausi Baltijos ir kitų regionų
grybų ir kerpių tyrimai, turi se-
nas tradicijas. Pirmasis simpo-
ziumas buvo surengtas 1959 m.
Estijoje. Vėliau simpoziumai
vyko kas treji metai. Šį simpo-
ziumą bei kartu vykusių Šiau-
rės šalių lichenologų draugijos
ekspediciją organizavo Gamtos
tyrimų centro Botanikos ins-
titutas, Vilniaus universitetas
ir Lietuvos mikologų draugija.

Į mokslo renginį Dubingiuose
atvyko 60 dalyvių iš 12 šalių:
Baltarusijos, Bulgarijos, Esti-
jos, Kanados, Latvijos, Lenki-
jos, Lietuvos, Rusijos, Suomijos,
Švedijos, Vengrijos ir Vokietijos.
Simpoziumo mokslinę pro-
gramą sudarė teorinė (žodiniai
ir standiniai pranešimai) ir
praktinė (lauko ekspedicijos ir
laboratoriniai tyrimai) dalys.
Pranešimai vyko dviejose sekci-
jose, kurių pirmoji skirta miko-
logijai, o antroji – lichenologijai.
Mikologų ir lichenologų prane-
šimuose didžiausias dėmesys
buvo skiriamas grybų ir kerpių

XVIII Baltijos šalių mikologų ir lichenologų simpoziumo dalyviai Dubingiuose

Lietuvos olimpinės akademijos raida

■ Atkelta iš 3 p.

Negali nepritarti profesorius P. Karobliui, teigiančiam, kad olimpizmo idėjos brutaliais įsakymais nesunaikins, nes jo koncepcija rėmėsi šviesiu idealu – kad žmogui būtinas fizinis grožis, jėga ir sveikata, kad tik fiziniai pratimai ir varžybos, susietos su moralinėmis ir dvasinėmis vertybėmis, gali sukurti tobulą žmogų. Nes olimpizmas tapo gyvenimo filosofija, skatinanti ir jungianti į darnią visumą gerąsias žmogaus kūno, valios ir dvasios savybes.

Atgijo ir senoji Olimpija. 1949 m. čia atvėrė duris Tarptautinė olimpinė akademija, kurios veikla, pasak P. Karoblio, buvo geras pavyzdys, kaip turi dirbti Nepriklausomos Lietuvos olimpinė akademija. Knygoje atskleidžiami glaudūs abiejų akademijų dalykiniai, moksliniai ryšiai.

P. Karoblis nemažai dėmesio skiria ryškiausiems Tarptautinio olimpinio komiteto prezidentams, visų pirma – prancūzui Pjerui de Kubertenui, kurio iniciatyva Paryžiuje 13 pasaulio valstybių atstovai įkuria Tarptautinį olimpinį komitetą (TOK), nutaria atgaivinti olimpinę žaidynę. Pirmosios atgaivintos žaidynės įvyksta Graikijos sostinėje Atėnuose 1896 m. Pirmasis pasaulinis karas sudavė naują smūgį olimpiniam judėjimui. Po karo olimpinės žaidynės atsinaujino. 1924 m. Paryžiuje pirmą kartą buvo iškelta ir Lietuvos valstybinė vėliava. Į žaidynes atvyko Lietuvos futbolo rinktinė ir du dviratininkai. Jie ten nesublizgėjo, tačiau svarbiausia buvo pasiekta – Lietuvos trispalvė suplevėso olimpi-

nėse žaidynėse, Lietuva tapo tikraja tarptautinio olimpinio judėjimo nare. Tai įvyko, kai TOK'ui vadovavo P. de Kubertenas.

Antrasis pasaulinis karas laikinai vėl sustabdė šį judėjimą, pakeitė ir Europos politinį žemėlapi. Tačiau olimpiniai reikalai vystėsi kiek kitaip, negu politiniai. SSRS tik 1951 m. pareiškė norą stoti į Tarptautinį olimpinį komitetą. Todėl iki jos priėmimo Lietuva, kaip ir Latvija bei Estija, formaliai dar buvo TOK'o narės. Tuo, beje, bandė pasinaudoti išėivijoje gyvenantys lietuviai. Užsienyje susikūrusi Lietuvos krepšinio rinktinė, kurios sudėtyje buvo ir Europos čempionų, dėjo daug pastangų, kad 1948 m. galėtų dalyvauti Londono olimpinėse žaidynėse. Besirengdami joms krepšininkai sužaidė keletą pergalingų rungtynių, net įveikė Prancūzijos krepšinio rinktinę, kuri Londone iškovojo olimpinį sidabro medalį. Specialistai prognozavo olimpinis medalis ir lietuviams. Deja, Maskvos ranka buvo stipresnė. Lietuviams neleido dalyvauti žaidynėse.

Beje, užsiminus apie lietuvių išėivų sportą, reiktų paminėti ir mūsų išėivų dalyvavimą olimpiniam judėjime. „Mokslo Lietuvos“ skaitytojams, manau, bus įdomu sužinoti, kad net trys lietuviai JAV rinktinių sudėtyje tapo olimpiniais čempionais. Pirmoji lietuvaitė – olimpinė čempionė ir olimpinė rekordininkė buvo plaukikė Albina Osipavičiūtė, iškovojo net du aukso medalį 1928 m. Amsterdamo žaidynėse. Pirmasis lietuvis vyras, tapęs olimpinio čempionu, buvo krepšininkas Pranas Lubinas, kartu su

JAV rinktinė iškovojo aukso medalį 1936 m. Berlyne. Beje, P. Lubinas vėliau žaidė Lietuvos rinktinėje, tapo ir Europos čempionu. Trečiasis lietuvis – olimpinis čempionas ir pirmasis lietuvis žiemos olimpinėse žaidynėse čempionas buvo bobslejininkas Edvardas Rimkus, laimėjęs aukso medalį 1948 m. Sankt Moritzo žiemos žaidynėse.

Daug gerų žodžių knygos autorius skiria ir TOK'o prezidentui ispanui Chuanui Antonijui Samaranchui, kuriam vadovaujant 1991 m. TOK'as oficialiai pripažino Lietuvos tautinį olimpinį komitetą, o Lietuvos trispalvė vėl pradėjo plevėsuoti olimpinėse žaidynėse. Šiltai pristato ir dabartinį TOK'o prezidentą belgą Žaką Rogą, didelį Lietuvos gerbėją, jau keturis kartus apsilankiusį Lietuvoje. Vilniaus universitetas jam suteikė garbės daktaro vardą.

P. Karoblis nemažai vietos skiria Lietuvos tautiniam olimpiniam komitetui, jo prezidentams – generolui Jonui Jurgiu Bulotai (nuo 1924 m.), majorui daktarui Antanui Jurgelioniui (nuo 1928 m.) ir Artūriui Poviliūnui (nuo 1988 m.), kurie, pasak autoriaus, „su Lietuvos vėliava į Olimpą vedė ir veda Lietuvos sportininkus“.

Suprantama, knygos autorius daugiausia dėmesio skyrė Lietuvos olimpinėi akademijai. Jos kūrimo iniciatoriai buvo profesoriai S. Stonkus ir J. Šliažas, daug prisidėjo Lietuvos nusipelnęs rankinio treneris J. Grinbergas. 1989 m. tuometiniame Lietuvos kūno kultūros institute (LKKI) įvyko Lietuvos olimpinės akademijos steigiamoji sesija. Į ją susirinko mokslininkai, aukštųjų mokyklų dėstytojai, olimpiečiai.

Pirmuoju LOA prezidentu buvo išrinktas tuometis LKKI prorektorius mokslo reikalams doc. V. Jasiūnas, viceprezidentu – LKKI Bendramokslinio fakulteto dekanas dr. A. Raslanas, LOA dekanu – Vilniaus pedagoginio instituto Fizinio auklėjimo teorijos ir metodikos katedros vedėjas prof. P. Karoblis. Pirmaisiais LOA nariais tapo R. Daniševičienė, S. Kavaliauskas, J. Lagunavičius, P. Majauskas, A. Seibutienė, A. Skurvydas. 1990 m. Kūno kultūros ir sporto departamentas įregistravo LOA įstatus, kuriuose buvo teigiama, kad LOA tikslas yra išsaugoti ir propaguoti olimpinę idėją, olimpinio sąjūdžio kultūrinį palikimą, dvasinio ir fizinio tobulumo siekimą, telkti mokslininkus analizuoti kultūros ir sporto laimėjimus Lietuvoje, bendradarbiauti su Tarptautine olimpine akademija, užsienio šalių mokslo, mokytojų ir sporto įstaigomis bei organizacijomis.

Įdomūs knygos puslapiai skirti sporto mokslininkų indėliui ugdant aukščiausio lygio sportininkus, jų įtakai mūsų olimpiečių pergalėms Atlantos, Sidnėjaus, Atėnų ir kitose olimpinėse žaidynėse. Aktualus ir trenerių kvalifikacijos kėlimas, jų santykių su sportininkais tobulinimas, sportininkų kilnaus elgesio sąjūdžio plėtra, studentų, moksleivių fizinis lavinimas ir sportas, olimpinė tradicijų propaganda ir plėtojimas. Visa tai neišsprūsta iš knygos autoriaus akiračio.

Knygoje plačiai rodoma, kaip akademija siekia išprasminti daugelio lietuvių tautos šviesuolių viltis per olimpinį švietimą, mokslą, kultūrą, per garbingą praeitį sužadinti tautos savimonę, skatinti lietuvių visuomeninį ir kultūrinį

judėjimą, kaupti ir saugoti istorines vertybes. Vienas šios knygos bruožų – žvilgsnis į ištakas, kurios ne leis nugrimzti į nežinomą prastatytoms darbams, ryškioms asmenybėms, kūrims olimpinio judėjimo, olimpinio švietimo pamatus.

Knygoje gausu anksčiau neskelbtų B. Čekausko, M. Kulbio, E. Pliadžio nuotraukų, ją papildė reziumė anglų kalba ir platus literatūros sąrašas. Jame, beje, nemažai ir „Mokslo Lietuvoje“ skelbtų publikacijų, kurių autoriai yra Ž. Jackūnas, B. Kaulakys, K. Makariūnas, E. Zavadskas, G. Zemlickas. Tai reikalingas ir naudingas sporto mokslo veikalas. Nedaug šalių gali pasigirti tokiu monumentaliu leidiniu apie tautinį olimpinį judėjimą, apie olimpinį mokslą ir švietimą. Knygą išleido Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla. Ji skiriama sporto istorikams, mokytojams, aukštųjų mokyklų dėstytojams, studentams, sporto organizatoriams, olimpiečiams. Tai mūsų Lietuvos olimpinės akademijos istorijos atspindys ir žvilgsnis į ateitį.

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

2011 m. „Mokslo Lietuvos“
projektą „Mokslui, visuomenei ir
kultūrai“ remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas.

Maisto mokslas – tai labai platu

Su Kauno technologijos universiteto (KTU) Maisto produktų technologijos katedros vedėja prof. dr. Daiva LESKAUSKAITE kalbamės apie maisto mokslo atstovų indėlį į integruoto mokslo, studijų ir verslo slėnio „Nemunas“ veiklą.

Maisto produktų technologijos katedra įkurta 1951 m. rugsėjo mėn. 1 dieną, taigi prieš 60 metų. Katedra ir Maisto institutas su maisto technologijų laboratorijomis įsikūrę Kauno technologijos universiteto patalpose Radvilėnų plentas 19, o trys laboratorijos veikia Babtuose, Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centro Sodinininkystės ir daržininkystės institute. Būtent šiame institute ir buvo įkurtas vaisių ir daržovių perdirbimo eksperimentinis modulis, su kurio veikla ir prasidėjo maisto mokslo ir verslo bendradarbiavimas.

Įkurtas kompetencijų centras

Mokslo Lietuva. Gerbiamoji Profesore, kokią vietą slėnio „Nemunas“ veikloje užima maisto mokslas?

Daiva Leskauskaitė. Viena iš numatytų slėnio „Nemunas“ mokslo kryptų yra maisto mokslas ir sauga. Mūsų dalis toje kryptyje turėtų būti pakankamai ženkli, nors gal ne tiek pinigine išraiška, bet pagal įdirbį, rezultatai, kurį tikimės gauti. Kad mūsų įdirbis svarbus ne tik slėniui „Nemunas“, bet ir Lietuvai, rodo kad ir tas faktas, jog pirmieji iš slėnio dalyvių spėjome įsivairinti beveik visas mums skirtas lėšas. Kaip sakiau, jos nėra didelės, sudaro tik dešimtadalį slėniui skirtų lėšų. Projektas, kuris finansuojamas iš slėnio programos, šiais metais turėtų pasibaigti.

ML. Programa tik įsibėgėja, o maisto mokslui skirtos lėšos baigiasi? Kas spėta padaryti?

D. Leskauskaitė. Iš slėnio lėšų finansuojamu projektu buvo siekiama sukurti Maisto mokslo technologijų kompetencijos centrą ir patobulinti tyrimų infrastruktūrą. Renovavome savo laboratorijas, jas papildėme trūkstama įranga ir dabar tos laboratorijos veikia. Maisto mokslo technologijos kompetencijos centre įsteigtos maisto technologijų tyrimų laboratorijos (pieno, mėsos, žuvies, fermentacijos ir duonos), biologiškai aktyvių maisto junginių tyrimų ir funkcionalių maisto komponentų laboratorija, Maisto struktūros ir reologijos laboratorija. Trys laboratorijos su daržovių ir vaisių perdirbimo įranga yra Babtuose, kur vietoje žaliava ir intelektualinis tyrimų potencialas. Turėdami aštuonias renovuotas ar naujai įrengtas laboratorijas jaučiamės gan užtikrintai.

Išsprendėme problemą, kuri 20 metų universitetuose nebuvo sprendžiama, o dabar ateina metas bendradarbiauti su įvairiose srityse dirbančiais kolegais ir verslu. Neabejojau, kad atsiras veiklos kompleksiskumas, nes kai turi šiuolaikinę įrangą tyrimams, tampa įdomus ir kitiems. Studijos, moksliniai tyrimai, bendri projektai – visur galime bendradarbiauti. Trūksta labai nedaug – aprūpinti

Profesorė dr. Daiva Leskauskaitė

kompetencijos centrą būtinais baldais, o visa mokslinių tyrimų įranga veikia.

ML. Ar Maisto mokslo technologijų kompetencijos centras neatsiduria lyg ir dviguboje – KTU ir slėnio „Nemunas“ priklausomybėje?

D. Leskauskaitė. Vienas kitam netrukdo, bet tik padeda. Įsigaliojus LR švietimo ir mokslo ministro įsakymui dėl atviros prieigos centrų veiklos, įteisinus mūsų įkurtąjį Kompetencijos centrą, jis taps atviras visiems, kuriems mūsų veikla aktuali. Todėl ir yra atviros prieigos centras, kad juo naudosis ne tik KTU, bet ir Lietuvos sveikatos mokslų universitetas, Vilniaus universiteto mokslininkai ir visi, norintys dalyvauti mūsų projektuose. Atviros prieigos centrų filosofijos esmė ir yra, kad būtų kuo plačiau viešinama mokslininkų veikla. Bus sukurta duomenų bazė, kuria naudosis ne tik mokslininkai, bet ir verslininkai, kuriems reikės atitinkamo tyrimo ar kito pobūdžio paslaugos.

ML. Maisto mokslas pasaulyje įgavęs vis didesnę reikšmę, ateityje gali tapti gal net vienu iš labai svarbių mokslų. O kaip Lietuvoje? Sprendžiant iš to, kad slėnio „Nemunas“ tik dešimtoji dalis lėšų skirta maisto mokslui, autoritetą dar reikės išsikvoti?

D. Leskauskaitė. Ne viskas matuojama pinigine išraiška. Maisto mokslas – tai labai platu, apima daug įvairių sričių. Maisto moksle gali dirbti inžinieriai, mechanikai, pakuotojai, mityba užsiimančios medikės, socialinių mokslų ir vartotojų interesams atstovaujančių tarnybų atstovai, pagaliau šioje srityje dirba chemikai, biochemikai, genetikai, biologai, mikrobiologai, technologai... Visiems yra vietos. Mūsų

įgytąją įrangą galės naudoti ir kitų sričių tyrinėtojai, nes juk esame atviros prieigos darinys.

Maistas kaip nauja saviraiškos priemonė

ML. Kaip vertinate Lietuvoje gaminama maisto kokybę ir maisto saugos politikos būklę? Ar vartotojams pakanka informacijos iš esamo maisto produktų ženklinimo? Ar tiesa, kad du trečdaliai šalyje pagaminamų maisto produktų neatitinka tarptautinių reikalavimų?

D. Leskauskaitė. Kaip tik šią dieną, kai kalbamės, spalio 18-ąją, viešbutyje „Holiday Inn“ Vilniuje Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba organizavo tarptautinę konferenciją, skirtą maisto priedų naudojimo ir ženklinimo aktualijoms ir ateities perspektyvoms įvertinti. Buvo aptariama gamintojų ir vartotojų požiūrio į maisto priedų vartojimą skirtumai, rizika vartotojų sveikatai ir saugos reikalavimai. Konferencijoje dalyvavo Europos Komisijos atstovai. Priešingai negu dažnai eskaluojama Lietuvos spaudoje, didžioji dauguma maisto priedų nėra kenksmingi žmonių sveikatai.

ML. Nereikia didžios daugumos, užtektų vieno kenksmingo...

D. Leskauskaitė. Šiandien nėra moksliniais tyrimais pagrįstų įrodymų, kad naudojami maisto priedai būtų kenksmingi. Lietuvos gamintojai nenaudoja nė vieno maisto priedo, kuris būtų neleistinas vartoti. Yra ES teisės aktais patvirtintas vartotinų maisto priedų sąrašas, į kurį maisto priedas patenka tik po Europos Sąjungoje atliktų tyrimų. Tai ilgamečiai tyrimai, kuriais taip pat nustatoma ir leidžiama vartoti tų priedų norma, kuri neturi neigiamos įtakos žmonių sveikatai. Normos nuolat peržiūrimos, koreguojamos.

Jeigu kyla įtarimas, kad vienas ar kitas maisto priedas, ypač neteisingai vartojant, gali kelti pavojų žmonių sveikatai, reikia apie tai diskutuoti, tirti, bet negalima teigti, kad visi maisto priedai kenksmingi.

ML. O iš kur paplinta tikrovės neatitinkanti informacija? Iš pačių specialistų, nes žurnalistai juk remiasi „kompetentingais“ šaltiniais.

D. Leskauskaitė. Gal išties kažkiek plinta iš specialistų ar vartotojų teisių gynimo atstovų, kai kas ieško populiarumo būtent tokiais būdais. Labai lengvas kelias „pagarsėti“, nes

valgome juk kasdien, kai kam atrodo, kad kuo ne kuo, o valgyti reikais nusimano. Šiandien mitybos įpročiai parodo žmogaus socialinę padėtį. Užtenka įsijungti televizorių ir dažnas laidos dalyvis, žiūrėk, noriai pasakoja, kaip sveikai jis gyvena, ką valgo, kaip ir su kuo.

ML. Maistas tampa žmogaus saviraiškos vienas iš veiksnių?

D. Leskauskaitė. Anksčiau žmogus saviraiškai rinkdavosi muziką, meną, literatūrą, drabužius ar šukuoseną, o dabar kažkodėl pasakoja apie valgyti įpročius. Visa tai truputį iškreipia vaizdą, nes tas pats žmogus bėgdamas iš vieno darbo į kitą pagriebia sumuštinį ir doroja skubėdamas. Mes visi žmonės, o gyvenimo ritmas neleidžia atsidėti tik valgyti. Maitinamės visaip ir toli gražu ne sveikaisiais būdais. Todėl visų tų pasakojimų apie sveiką mitybą nesureikšminčiau, į šią žmonių saviraiškos formą žiūrėčiau atsargiau.

Laikas imtis didesnės pridėtinės vertės maisto produktų gamybos

D. Leskauskaitė. Vertindama lietuviško maisto kokybę nepasakyčiau, kad ji būtų bloga. Kitas dalykas, kad mums trūksta įvairesnio ir įvairesniam vartotojui maisto – tas tiesa.

ML. Tad kodėl kai kurie gamybininkai taip priešinasi pateikti įvairiapusišką informaciją apie maisto produktą? Teisnasi, kad tada du trečdaliai jų gaminių praras konkurentiškumą.

D. Leskauskaitė. Man atrodo, kad pateikiama pakankamai išsami informacija. Kitas dalykas, ar vartotojai visada moka perskaityti, kas parašyta. Yra ir grynai techninių kliūčių: etiketė maža, visko nesurašys. Tas pačias problemas sprendžia visa Europa, todėl šiandien tarptautinėje konferencijoje ta patirtimi buvo dalytasi. Nuo 2014 metų įsigalios naujos maisto produktų ženklinimo ir vartotojų informavimo taisyklės. Reikalavimai taps dar griežtesni ir privalomi mūsų gamintojams.

Kalbant apie maisto priedus reiktų nepamiršti, kad daugelis jų atlieka tam tikras technologines funkcijas: suteikia maisto produktams gražesnę spalvą, padaro produktą klampesnį, suteikia geresnį skonį, prailgina galiojimo laiką ir t. t. O vartotojo teisė rinktis, kokį produktą jis nori pirkti, todėl reikia užtikrinti, kad jų būtų daug ir įvairių.

ML. Kokie maisto mokslo atstovų santykiai su maitinimosi reikalais užsiimančiais gydytojais, apskritai medicinos mokslo atstovais?

D. Leskauskaitė. Mums stinga ryšių su medikais, ne tiek daug jų specializuojasi šioje srityje. Norint įrodyti, kad vienas ar kitas produktas turi teigiamą įtaką sveikatai, reikia atlikti išsamius mokslinius tyrimus, o jie labai brangūs. Kas galėtų

užsakyti? Lietuvos mokslo taryboje tvirtinant nacionalinę sveiko ir saugaus maisto programą mes ilgai ginčijomės, kodėl joje neatsirado viena dedamoji – mityba ir medikai. Tos pozicijos nebuvimą kritikavo ir medikai. Kai analizavome, ar Lietuvoje yra pakankamas potencialas šioms tyrimams atlikti, įsitikinome, kad labai nedaug šioje srityje dirbančių. Tad maisto mokslo ir medikų bendradarbiavimą šiandien įvardinčiau kaip nepakankamą.

ML. Gal Sveikatos apsaugos ministerija ir galėtų būti tų tyrimų užsakovė?

D. Leskauskaitė. Visai įmanoma. Iš gamybininkų tokių užsakymų sunku tikėtis, nes visi tyrimai, kurie siejasi su žmogumi, yra brangūs ir ne vienus metus trunkantys. Pirmiausia tektų pradėti tyrimus su gyvūnais, tik tada pereiti prie žmonių.

ML. Galslėnio „Nemunas“ programa ir padės bent kai kurias šių problemų spręsti?

D. Leskauskaitė. Kol atviros prieigos centrai neįteisinti, kyla tam tikrų sunkumų. O iš slėnio „Nemunas“ programos įgytoji įranga nestovi be darbo, mes ją naudojame įvairiems tyrimams, turime užsakymų ir iš verslo. Atviros prieigos centrai nebus juridiniai asmenys, bet jiems galios aiškios taisyklės. Tai bus virtualus darinys, kuriame dirbs įvairių sričių mokslininkai. Jie turės deklaruoti, su kokia įranga savo darbus atliks ir kokius – verslo užsakymus, doktorantų ar jų disertacijų rengimo darbus. Visa tai bus aprašoma, dokumentuojama.

ML. Kas šiandien Jūsų darbui slėnyje „Nemunas“ aktualiausia?

D. Leskauskaitė. Kalbėti ir kalbėti su pramone. Daug kartų rodyti, aiškinti ir įrodinėti, ką mes galime, kokias gamybininkų užduotis spręsti. Tada ateina užsakymai, bet kol kas jie nėra dideli. Jeigu įmonių atstovai ateina, domisi, vadinasi, pradeda suprasti, kad jiems esame reikalingi, galime jų užduotis spręsti. Tik ekonominė įmonių padėtis ne visada joms leidžia drąsiau kreiptis į mokslininkus.

Įmonėms mokslo prireikia tada, kai jos imasi sudėtingesnių produktų gamybos. Gaila, bet Lietuvos maisto gamintojai dažniausiai taiko tradicines technologijas. Kad ir tuos pačius maisto priedus Lietuvos pramonė perka užsienio šalyse, vietoj to, kad pati gamintų baltymų izoliatus, tirštiklius, dažiklius, konservantus ir pan. Tos užsienio kompanijos, kurios gamina maisto priedus, dažnai kartu parduoda technologijas ir įrangą. Naudotojui patogiu, nereikia suklikti galvos. Į tokią veiklą laikas orientuoti taip pat ir Lietuvos maisto pramonę.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Pieno produktų savybių tyrimo ir modeliavimo įrenginiai

TARPTAUTINIAI Č. MILOŠO METAI

Septintosios ČESLAVO MILOŠO mirties metinės paminėtos Žolinės išvakarėse (2)

Česlovas Milošas

Pabaiga, pradžia Nr. 15

Rugpjūčio 14-ąją, Žolinės išvakarėse, Žagarių bažnyčioje bei Kunatų ir Milošų giminei priklausiusiame buvusiam Krasnagrūdų dvarelyje, kur šią vasarą pradėjo veiklą Tarptautinis dialogo centras, buvo minimos Nobelio literatūros premijos laureato Česlovo Milošo ne tik šimtųjų gimimo metinės birželio 30 dieną, bet ir septintosios mirties metinės rugpjūčio 14-ąją. Minėjimai tapo Tarptautinių Česlovo Milošo metų reikšmingais renginiais visų pirma Lietuvai ir Lenkijai, nes tai mūsų tautas jungiantis rašytojas. Abiejuose renginiuose dalyvavo Lietuvos literatai, įvairių muzikos žanrų atlikėjai, o antrajame iš paminėtų renginių ir Vilniaus memorialinių muziejų direktijos Venclovų namų-muziejiaus darbuotojų grupelė. Visiškai suprantama, nes muziejus nuoširdžiai plėtoja paribių kultūros idėjas, kuriomis nuo seno gali didžiuotis Lietuvos žmonės. Puiki progą geriau pažinti mums tokio artimo Seinų krašto dabartį ir praeitį, vietos lietuvių gyvenimą ir, žinoma, Milošų ir Kunatų giminių šaknis. Tai svarbu, norint giliau suvokti Česlovo Milošo kūrybą, jos ištakas ir ją maitinusias gyvybingas versmes, kurių ir šiandien tiek daug teikia ši žemė.

Žagarių bažnyčioje skambėjo Milošovardas

Č. Milošui skirtas Šv. Mišias Žagarių bažnyčioje lietuvių ir lenkų kalbomis atnašavo Seinų katedros kunigas Bernardas Augaitis, kurį bent trumpai pristatysime. Jam 36 metai, buvo penktas vaikas šeimoje. Aštuonerius metus mokėsi Klaipėdos menų mokykloje, baigė Vilniaus M. K. Čiurlionio menų gimnaziją. Kai 1993 m. į Lietuvą atvyko Šv. Tėvas Jonas Paulius II ir Vilniuje buvo atkurta kunigų seminarija, B. Augaitis apsisprendė eiti į kunigus. 2000 m. įšventintas, paskirtas Vilniaus Santariškių ligoninės kapelionu.

2009 m. priėmė Jo Eminencijos kardinolo Audriaus Juozo Bačkio pasiūlymą vykti į Seinus. Kandidatų buvo ir daugiau, ypač pageidavo lietuviškai kalbantys kunigai lenkai. Seinų parapijos vikaru kun. B. Augaitį paskyrė Elko vyskupas Jerzy Mazur. Kun. Bernardas moka ir lenkų kalbą, tad gali aukoti ir lietuviškai, ir lenkiškai mišias. Kun. Bernardas pasiryžęs siekti, kad lietuviškai Seinuose būtų meldžiamasi ne tik sekmadeniais, bet ir šeštadieniais. Visiškai natūralus siekis, jeigu to nori tikintieji. Natūraliai atrodė ir dviem kalbomis aukojamos Šv. Mišios Nobelio literatūros premijos laureato

Česlovo Milošo mirties septintosios metinėms paminėti. Mišių metu prisimintos Milošų giminės glaudžios sąsajos su Seinų kraštu. O giesmės tikinčiųjų lūpose skambėjo lietuviškai.

Kunigas Bernardas siekia, kad lietuviškas žodis Seinų krašte būtų girdimas. Priešais Seinų katedrą baziliką matėme paskelbtą ir lietuvišką informaciją. Beje, tai vieninteliai ne lenkiški užrašai, kuriuos matėme Seinų centre. Po Antrojo pasaulinio karo Seinuose lietuviškų pamaldų išvis neliko, tik 1983 m. šį draudimą panaikino Šv. Tėvo Jono Pauliaus II paskirtasis naujas Lomžos vyskupas Juliusz Paetz. Seinų lietuviai įsitikinę, kad vyskupo dekretas dėl lietuviškų mišių paskelbtas būtent popiežiaus valia.

Pasaulio žmones jungianti Č. Milošo kūryba

Nuo sielovados ir Bažnyčios reikalų pasisukime Č. Milošo link, atsisėdami į Žagarių bažnyčioje išsakytas kai kurias „Paribys – menas, kultūros ir tautos“ (Pogranicze) fondo ir Tarptautinio dialogo centro Krasnagrūdoje vadovo Kšyštofo Čyževskio (Krzysztof Czyżewski) mintis. Fondas įsikūręs Seinuose, jo veikla nukreipta į tarpkultūrinę iniciatyvas ir kartais pavadinamas žmones ir tautas jungiančia inovacinių praktikų laboratorija. Krasnagrūdų dvarelyje vyko ir rašytojo septintųjų mirties metinių svarbiausioji minėjimo dalis.

Norima, kad Tarptautinio dialogo centro veikla būtų svarbi ne vien lenkams, bet ir lietuviams bei kitoms Vidurio Europos tautoms, kurių likimai daug kuo panašūs, nes visoms joms tenka gyventi įvairių kultūrų paribiuose, prisimenant dažnai ir sudėtingą istorinio bendrabūvio patirtį. K. Čyževskis patikino, kad norintys čia galės pramokti ir lietuvių kalbos, nes kai buvo apmąstoma Dialogo centro kūrimo koncepcija, toks pageidavimas buvo pareikštas ir priimtas.

Tarptautinių Č. Milošo metų minėjimas Žagariuose, Krasnagrūdoje,

Seinuose ir visame Suvalkų krašte, pasak K. Čyževskio, turi skirtis ir skiriasi nuo to, kaip Č. Milošas prisimenamas, jo atmintis pagerbiama Niujorke, Tokijuje ar Pekine. Milošas jungia ne vien gyvuosius ir išėjusius į Amžinybę, bet svarbiausia – jungia žmones, kurie kalba skirtinga kalba, gyvena skirtinguose žemynuose. Milošo kūryba jungia knygos ir poezijos mylėtojus, intelektualus ir provincijos gyventojus, žemdirbius ir inteligentiškų profesijų žmones.

Jungia ir skirtingų geografinių koordinatų vietas – Krasnagrūdą Suvalkų krašte ir Šetenius dabartiniame Kėdainių rajone, kur 1911 metais buvo lemta gimti Č. Milošui. Kalbant apie Č. Milošą Žagarių ir Krasnagrūdų, apskritai Seinų krašto tiesiog neįmanoma atplėšti nuo Kėdainių krašte esančių Šetenių, Šventybrasčio, Vandžiolgos, pagaliau Vilniaus ir kitų su rašytojo vardu susijusių vietų. Pasirodo, kad tie geografiniai nuotoliai visai nėra dideli, nebent dideliais juos buvo padariusios skirtingų ideologijų ir politinių santvarkų sumūrytos sienos. Ar ne jas įveikti – ir pirmiausia savo protuose – visu savo gyvenimu ir kūryba mokė ir Česlovas Milošas?

Zigmanto Sierakausko adjutantas – Artūras Milošas

Prisiminkime Milošų ryšius su Kunatais ištakas. Kunatų giminė Krasnagrūdų dvarą nusipirko 1853 metais. Vieta patiko ir net tapo svarbiausia

me nedideliame dvarelyje gimė ir Kunatų dukterė Veronika Teklė Kunataitė (1887–1945), ištėkėjusi už Aleksandro Milošo (1883–1959) iš netoliese buvusio Serbinų dvaro. Milošai save kildino iš Vandžiolgos ir Labūnavos apylinkių, kur valdė Serbinų, vėliau Užumiškio dvarus. Užkūrus buvo kelių ir tiltų statybos inžinierius, baigęs Rygos politechnikos institutą, kuriame nuo XIX a. vidurio, ir ypač antrosios pusės, studijavo daug jaunuolių iš Lietuvos. Mat kai po sukilimo 1832 m. buvo uždarytas Vilniaus universitetas, kurio studentai buvo aktyvūs 1831 m. sukilimo dalyviai, aukštojo mokslo siekti Lietuvos jaunimui teko imperijos universitetuose.

Aleksandro Milošo senelis Eugenijus Edvardas Artūras Milošas (1836–1895) buvo vienas iš 1863 m. sukilėlių, Zigmanto Sierakausko adjutantas. Sibiro tremtinio dalies jis išvengė tik todėl, kad gretimo Ibėnų kaimo rusų sentikiai susitarė geriau valdžiai melagingai prisiekti ir taip išgelbėti gero žmogaus gyvybę – paliudijo, kad Milošas sukilime nedalyvavo. Galime padaryti dar vieną išvadą: šis Milošas buvo žmonių gerbiamas, turėjo jų pasitikėjimą, o rusų sentikiai jokios pagiežos neįvėdė vietiniams žmonėms ir veikiau palaikė juos, o ne caro valdininkus. Dar pasakysime, jog Artūras Milošas buvo vedęs Stanislavą Lopacinskaitę (1853–1931), per kurios motinos genealogijos liniją pasieksime garsiąją 1831 m. sukilėlę Emiliją Pliaterytę (1806–1831). Šio Milošo kapas yra Vandžiolgos kapinėse, kaip ir Juozapo Milošo (1799–1869) ir vos 25-erius metus gyvenusios

Pliaterių, Komorovskių gimines. Bet grįžkime prie Aleksandro Milošo ir Veronikos iš Kunatų. 1909 m. jie situokė parapijė Šv. Apaštalų Petro ir Pauliaus bažnyčioje Apytalaukyje, o jų dvarelyje Šeteniuose 1911 m. birželio 30 dieną pasaulį išvydo būsiamasis Nobelio literatūros premijos laureatas. Sunku pasakyti, ar tą įsimintiną dieną kažkaip ypatingai čiulbėjo paukščiai dvaro pastatus supančiuose ir Nevėžio pakrantės medžiuose, kurie ir šiandien Šeteniams teikia ypatingo jaukumo ir paslaptingumo, sunkiai nusakomos mįšlingos nuotaikos. Nebėra dvaro pastato ir daugelio kitų statinių, o buvusio svirno vietoje 1999 m. įkurtas Č. Milošo kultūros centras, veikia Č. Milošui skirta ekspozicija. Šeteniuose kiekvieną lankytoją veikia laikui nepavaldi kadais čia gyvenusių žmonių aura, kuri juk niekur nedingsta. Galime tikrai pasakyti tik viena: Nevėžio upės slėnis, kur ir šiandien taip pat šlama medžių lapai, pavasarį upės krantai ir pakelės pražysta ievų žiedais ir prisipildo paukščių čiulbėjimo, tikriausiai ne kažin kiek pasikeitė nuo Česlovo Milošo vaikystės ir pauglystės dienų. Tik nebėra svarbiausio dvaro pastato ir dvarvietės statinių, nebevažinėjama senaisiais keliais, kadais Šetenius jungusiais su Šventybrasčiu, Apytalaukiu, Vandžiolga, kur šalia bažnyčios palaidoti Milošų giminės asmenys.

Būtent šios vietovės ir Nevėžio krantai suformavo jauseną, kuri Č. Milošui kūryboje žodinė ir poetinė išraišką įgavo daugeliui metų praėjus, kai vaikystės vaizdai jau buvo spėję įgauti tolimes praeities prarastų vaizdinių formą. Tie vaizdiniai niekada

Poetas Eugenijus Ališanka, Kšyštofas Čyževskis ir rašytoja Birutė Jonuškaitė Krasnagrūdoje minint Česlovo Milošo septintąsias mirties metines

giminės telkimosi vieta. Č. Milošo senelis Zigmantas Kunatas (1858–1935) XIX a. pabaigoje vedė Juzefą Sirutytę (1862–1954), garbingos giminės atstovę, ir iš savo giminės gūžtos Krasnagrūdoje persikėlė į Šetenius (tuo metu Šateiniai). Tenais buvusia-

1860 m. mirusios Kamilės iš Milošų kapas.

Atminties jėga

Sunku nepasiduoti genealogijos linijų vingiams, nes jos susieja Kunatų, Siručių, Milošų, Molių, Lopacinskių,

nepaliovė veikė jo minčių turinį, o su bėgančiais metais įgavo net stiprėjančią poveikį, nuolat grąžindami į praeitį kaip į prarastą Rojų. Išsivio iš giminės gyvenimas diktavo visai kitas realijas ir kreipė į visai kitus dalykus, bet Č. Milošas niekada nenutolo nuo savo

Gedimino Žemlicko nuotraukos

TARPTAUTINIAI Č. MILOŠO METAI

gimtines, net gyvendamas Paryžiuje ar daugeliui išsvajotoje Amerikoje. Atmintis rišo prie tėvų, senelių ir prosenių žemės.

Šventybrasčio ažuolai

Jaudinanti vieta – Šventybrastis, vos už trijų kilometrų nuo buvusios Šatenių dvarvietės. Tarp šimtamečių ažuolų rymančioje medinėje Jėzaus atsimainymo bažnyčioje buvo pakrikštytas Č. Milošas, o šalia bažnyčios esančiose kapinėse palaidoti jo proseniai iš motinos pusės Siručiai. Ažuolai, šitie senosios Lietuvos gamtos didžiūnai, teikia ypatingos auros, kurią vargu ar galėtume palyginti su žmogaus rankų tvariniais. Per ažuolus pajuntame senosios Lietuvos dvasią, iš kurios įkvėpimo sėmėsi ir Č. Milošas. Ne veltui kalbėjo apie Lietuvos gamtovaizdžius, nepamiršdamas paminėti ir dvasias, kurios jeigu dar kur ir gyvena, tai pirmiausia Č. Milošo vaikystės liudininkuose senuose ažuoluose. Senus medžius įprasta sieti su senais žmonėmis, praeities įvykiais, praėjusių laikų prisiminimais. Tai įprasta mūsų krašto žmonėms, kuriems gamtos ir žmonių gyvenimas suvokiamas kaip natūrali jungtis.

Šventybrasčio bažnyčia ne mažiau už ažuolus Č. Milošą sieja su seneliais ir proseniais. 1885 m. bažnyčioje susituokė rašytojo seneliai Zigmantas Kunatas ir Juzefa iš Siručių. 1887 m. joje krikštyta jo motina Veronika iš Kunotų, o 1911 m. spalio 31 d. (18 d. pagal Julijaus kalendorių) krikštytas ir pats poetas. Krikštijo kunigas Julius Narkevičius, krikšto tėvai buvo Petras Komorovskis ir Elvyra Sigismunda Koscialkowska. Norint šias pavardes susirasti, tektų gerokai pasirausti senuosiuose bažnyčios įrašuose ir Č. Milošo giminei skirtose knygose. Palaidotuosius Šventybrasčio bažnyčios šventoriuje esančiose kapinėse galima susirasti paprasčiau – pagal užrašus iš jiems pastatytų paminklų. Darbas lengvėja, jei žinai ko ieškoti.

Senelio Zigmanto Kunato įtaka

Rašytojo senelių kaip Šventybrasčio ir Vandžiogalos kapinėse prašyte prašosi priminti jų svarbą būsimam rašytojui. Santykiai su seneliais, jų įtaka formuojantis asmenybei galėtų būti kito rašinio tema. Ne iš ko kito, o iš senelio Zigmanto Kunato poetas paveldėjo ypatingą jautrumą ir prierašumą gamtai, domėjimąsi augalais, paukščiais ir visu tuo, kas gyva gamtoje ir yra neatsiejama nuo kaimo žmogaus gyvenimo. Senelio puoselėtoji, iš dalies gal ir paveldėtoji pasaulėjauta atsispindi Č. Milošo kūryboje, o tas faktas, kad Antrojo pasaulinio karo metais poetas pasirinko Jono Siručio slapyvardį, siejusį su kito senelio pavarde, taip pat daug pasako. Tai poeto ryšys su gimine ir visa ko pradžia.

Knygoje „Gimtoji Europa“ Č. Milošas užsimena apie šeimoje įsitvirtinusių tradicijų Kunatų giminę sieti su jotvingiais, esą gal ir pati ši pavardė mena vieną iš šios baltų tautos vadų. Kunatas, Kunotas – labai sava lietuviu ausiai. Vardas kilęs iš lietuvių „kunoti“ – kautis, kovoti. Dabartinės kompiuterinės programos priešinasi pavardės formai Kunatas ir vis stengiasi ištaisyti į Kunotas – labiau priimtina lietuviu ausiai ir tarčiai. O kad poeto senelį Zigmantą Kunatą apylinkių lenkai vadino „litvomanu“ – tai jau naujausių laikų socialinė ir kultūrinė realija. Reikia manyti, kad giminaičių lūpose tas „litvomanas“ bent jau Zigmunto Kunato adresu skambėjo nepiktai. Veikiausiai kaip reakcija į senelio apsisprendimą savo dvarelyje Šeteniuose prieš Pir-

Šventybrasčio ažuolai saugo Milošų giminės atminimą

mąjį pasaulinį karą išlaikyti mokyklą ir mokytoją lietuvi. Mokykloje buvo mokomi vietinių valstiečių vaikai, kuriuos mokė ir Č. Milošo mama Veronika Kunataitė-Milošienė. Mokė lenkiškai, kaip kad buvo įprasta dvarų aplinkoje. Štai tokioje kalbų ir tautinių priklausomybių simbiozėje sugyveno Vidurio Lietuvos dvarų kultūros atstovai. 1935 m. mirus seneliui Zigmantui Kunotui, į jo laidotuves iš apylinkių susirinko apie penkis tūkstančius norinčiųjų jį palydėti į paskutinę kelionę – pagarbos ženklas čia gyvenusiam žmogui.

Be Zigmanto Kunato Šventybrasčio kapinėse ilsisi jo motina Joana Bagdonavičiūtė-Kunatienė, rašytojo prosenelė, ir prosenelis Simonas Sirutis su anksti mirusia pirmąja žmona Eufrozija Kosakovskytė-Sirutienė ir antrąja žmona (rašytojo senele) Veronika Sirutienė.

Lieka pasakyti, kad giminės legendose (kokie bajorai ir dvarininkai, jeigu be kilmės legendos) Milošai savo ištakas siejo su Lužicų serbais. Nežinia, kada ir koku būdu kažkuris iš tų serbų užklydo ar kitaip pateko į Lietuvą, bet Serbinų dvaro pavadinimas su tais serbais gal išties turi kaitę bendrą. Mes galime pasidžiaugti, kad serbų ir jotvingių palikuonis Č. Milošas tinkamai reprezentuoja tokios genų kombinacijos perspektyvumą – Nobelio literatūrinė premija Kunatų ir Milošų meilės vaisiui geriausias to įrodymas.

Oskaras Milašius – Lietuvos reprezentantas Paryžiuje

Beje, ne vienintelis Č. Milošas tapo šios genų kombinacijos puikiu pavyzdžiu. XVIII–XIX a. sankirtoje vienas iš giminės narių – Juozapas Milošas iš Serbinų dvaro (rašytojo senelio, jau aprašyto Eugenijaus Edvardo Artūro Milošo tėvas) nukako į Drują ir Čerėją

(dabar Baltarusija). Ten kaip kuni-gaikščių Sapiegų administratorius tvarkėsi ir tapo antrosios Milošų giminės atšakos pradininku tose žemėse. Visa tai priminė tam, kad savo pasakojimą sutvirtintume dar vienu ne mažiau išpūdingu asmeniu – Č. Milošo dėde poetu Oskaru Milašiumi (1877–1939), kuris kaip tik ir vainikavo pastarosios atšakos ne paskutinę vietą literatūroje. O. Milašius rašė prancūziškai, bet save pristatydavo kaip lietuvių poetą, rašantį prancūzų kalba, tad ir jo pavardę lietuviname neatsitiktinai. Tapo žinomas ir kaip Lietuvos diplomatas. 1920 m. buvo paskirtas pirmuoju Nepriklausomos Lietuvos valstybės pasiuntiniu į Prancūziją, garbingai atstovavo Lietuvos interesams, tapo bene aktyviausiu to meto lietuvių kultūros propaguotoju Vakarų Europoje. Išvertė į prancūzų kalbą S. Daukanto, A. Baranausko ir kitų autorių užrašytas lietuviškas pasakas, parengė rinkinius „Senosios Lietuvos pasakos ir pasakojimai“ bei „Mano motušės pasakojimai“.

Č. Milošui dėdė Oskaras darė didelį įspūdį savo poezija, apsiskaitymu, kalbų mokėjimu ir stebėtina erudicija. Pasirašinėjo gan įmantriai – Oskar Vladislas de Lubicz Milosz, bet Lietuvai jis buvo Oskaras Milašius, šia pavarde įėjo į Lietuvos diplomatijos istoriją ir lietuvių literatūrą. Žinovai teigia, kad O. Milašiaus šnekamoji ir rašytinė prancūzų kalba nenusileido XVIII a. prancūzų enciklopedininkų kalbai, jis taip pat mokėjo Rytų kalbas, tarp jų ir hebrajų. Veikiausiai pagarbos duoklė motinai, kuri buvo Lenkijos

žydė Rozalija Marija Rozental, o tėvas Vladislovas Milašius.

Rašančiam šias eilutes tai ir savotiškas pasiteisinimas, kodėl važiuodami minėti Č. Milošo septintąsias mirties metines, pirmiausia užsukome į atkuriamą jotvingių sodybvielę, o Žagarių bažnyčioje, klausydamiesi

tiktinio, jeigu vaikštai keliais ir takais, kuriais buvo eita Česlavo Milošo ir jo gentainių.

Ištikimybei laikas ir erdvė neegzistuoja

Grįžkime į buvusį Krasnagrūdos dvarelį, iš kurio pradėjome savo žygį į Kunotų, Siručių ir Milošų genealogines ir geografines erdves.

Lietuvių rašytojai į minėjimą atvažiavo ne tušiomis rankomis. Kaip ir dera Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės palikuonims, atsivežė trimis paribų kultūros kalbomis – lietuvių, baltarusių ir lenkų – išleistą knygą „Laiko pameistras. Чаляднік часу. Czeladnik czasu“. Knyga skirta dviem poetams Milošams – Oskarui ir Česlavui. Pageidaujantys knygą galėjo įsigyti iš ją išleidusios leidyklos „Homo liber“ vadovo Viliaus Gužausko ir jo žmonos Teresės Gužauskienės rankų, o ją pristatė Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininko pavaduotoja Birutė Jonuškaitė. Gimusi Palenkės vaivadijos Seinų apskrities Punsko valsčiuje, o žurnalistiką baigusi Vilniaus universitete, dirbo Suvalkų vaivadijos savitraštyje „Krajobrazy“ ir lietuvių tautinės mažumos leidinyje „Aušra“, o nuo 1985 m. gyvena ir kuria Lietuvoje. Prozininkę, publicistę ir poetę B. Jonuškaitę galima pavadinti tvirta rišamąja grandimi tarp lietuvių ir lenkų paribio kultūrų.

Pristatydama knygą B. Jonuškaitė pabrėžė, kad joje spausdinamą esė lietuvių autorius galima išvysti ir šiame

Vandžiogalos kapinėse palaidotas Česlavo Milošo senelis Eugenijus Edvardas Artūras Milošas 1863 metų sukilimo vado Zigmanto Sierakausko adjutantas

Č. Milošo septintosioms mirties metinėms skirtųjų Šv. Mišių, mintimis taip lengvai nusikėlėme į Šetenius, Šventybrastį ir net Čerėją dabartinėje Baltarusijos teritorijoje. To nesiekėme specialiai, veikiau darėme nesąmoningai, be iš anksto apmąstyto plano. Tačiau nieko nėra beprasmiško ir atsi-

TARPTAUTINIAI Č. MILOŠO METAI

Aleksandras Fiutas apie ČESLAVĄ MILOŠĄ (2)

Gedimino Žemlitcho nuotrauka

Vandžiogalos kapinėse prie Česlavo Milošo senelių kapo iš dešinės: prof. Aleksandras Fiutas, prof. Algirdas Avižienis ir Šv. Trejybės bažnyčios Vandžiogaloje zakristijonas Ričardas Jankovskis

Pradžia Nr. 17

Krokuvos Jogailos universiteto profesorius Aleksandras FIUTĄ kalbinome Česlavo MILOŠO 100-ųjų gimimo metinių išvakarėse, kur šiai sukakčiai paminėti ir Tarptautinių Č. Milošo metų programa Vilniaus universitete dvi dienas, birželio 27–28 d., vyko tarptautinė konferencija „Česlavo Milošo laikai ir vietos“.

Skaityti, kuo daugiau skaityti

ML. Kaip Lenkijos visuomenė – literatūrinė, intelektualinė, kultūrinė, o taip pat ir ta visuomenės dalis, kuri gal net prie vienos iš šių kategorijų savęs nepriskirtų – sutiko šiuos Tarptautinius Česlavo Milošo metus? Ką Lenkijos žmonėse šie metai pakeitė, ką jie reiškia Jums?

A. Fiutas. Man šie Tarptautiniai Č. Milošo metai pirmiausia svarbūs tuo, kad pakartotinai įrašytoją, jo kūrybą atkreipia visuomenės dėmesį. Mintyje turiu net ne tuos metus, kai dėmesys Č. Milošui buvo nepaprastai išaugęs jam gavus Nobelio literatūros premiją. Galvoju apie visuotinį susidomėjimą literatūra nuosmukį Lenkijoje. Įžvelgiu kelis šio reiškinio veiksnius. Pirmiausia keičiasi pats kultūros modelis, žodį keičia vaizdas. Tai ypač ryšku jaunosios kartos pavyzdžiu. Jaunimas vis mažiau skaito, taip pat ir pati visuomenė. Jeigu 40 proc. lenkų per metus įstengia perskaityti vos vieną knygą, tai jau košmaras. Toks poetas kaip Č. Milošas – itin intelektualus, elitinis, reikalaujantis žinių, itin didelio jautrumo ir subtilumo – iškart atsiduria toli gražu ne tarp paklausiausių kūrėjų. Tai nereiškia, kad jo neįmanoma skaityti, nes kiekvienas jame atras ir tai, kas kiekvieną žmogų jaudina. Tuo labiau, kad Č. Milošas – tai ne tik poetas, bet ir eseistas, rašytojas. Jis labai turiningas, teikiantis skaitytojui daug galimybių. Jeigu žmogus domisi, tai Milošo kūryboje tikrai ras to, kas jį jaudina, domina. Tie žmonės, kurie nieko neskaito, neskaitys ir Milošo, nepriklausomai nuo to, kiek tai didelis rašytojas.

suomenės mokslų atstoja dėmesys paranormaliems reiškiniams ir prietarams. Blogiausios formos pagonybės reiškinimas.

A. Fiutas. Tenka sutikti. Sielvartaudamas turiu pripažinti, kad grįžtame į analfabetizmo laikus. Ne ta prasme, kad žmonės visai nesuvoktų kokios nors informacijos, bet kalbu apie kultūrinį analfabetizmą. Auga karta, kuri ateis į bažnyčią, bet daugelio šventųjų jau nebeįstengs atpažinti, jų vardai jai nieko nėsakys. Tiesą sakant, jau ir dabar taip yra. Tada visi kultūros vaizdiniai praranda savo reikšmę. Mūsų žmonės savo pačių šalyje jaučiasi kaip kad mes šiandien pasijuntame nukeliavę kur nors į Egiptą. Tarkime, prieš kelionę kai ką apie Egipto senovę dar galiu pasiskaityti, bet ar labai galėčiau atskirti, kur ten

koks jų dievas ir kuo ypatingas, kokius dangiškus ar žemiškus reikalus tvarkė. Mums tai jau egzotiška kultūra, bet neįmanoma ir apie savąją kultūrą ateis metas pasakyti tą patį?

Č. Milošas pastebėjo tokį esminį dalyką: didžiausias dabartinei civilizacijai pavojus gresia nuo atminties atmetimo. Manau, tai labai rimtas perspėjimas.

ML. Kultūros, intelektualinio gyvenimo prasme esama pavojaus tapti neįsivaerčiais?

A. Fiutas. Taip pat ir moralumo prasme, nes netenkame, tiksliau net ir neįgyjame to jautrumo ir subtilumo, kurio nešėja ir yra kultūra, kuri mums neleidžia atsiskirti nuo praeities. Manau, kad daugeliui tariamų įžymybių – dabarties ir praeities – būtų galima prikišti šitą trūkumą. Neišskiriant nė kai kurių valstybių lyderių.

ML. Jeigu jis nežino, negirdėjo, vadinas, tai neegzistuoja.

A. Fiutas. Tokia atmetimo reakcija labai gajai: Europoje jiems nebuvo Jugoslavijos įvykių, Kambodžoje – diktatoriaus Pol Poto kruviniausių XX amžiaus nusikaltimų, kai savojoje šalyje raudonieji khmerai išžudė ketvirtadalį gyventojų. Dalies žmonių logika paprasta: geriau pamiršti ir neaitrinti žmonijos žaizdų. Aš manau kitaip, ir ne todėl, kad siekčiau ką nors traukti atsakomybėn, bet kad būtų galima išvengti panašių nelaimių ateityje. Kaip viso to galima bus išvengti ateityje, jei nežinosime, kas vyko praeityje?

ML. Č. Milošas taip pat buvo labai dėmesingas ir atidus praeities įvykiams, todėl jį galime pavadinti šaknų ieškotoju. Šventybrasčio qžuolų šakos gobia ten rymančių medinę bažnyčią, kurioje 1911 m. krikštytas Č. Milošas, o tų qžuolų šaknys galėtų būti suvokiamos kaip kultūrinės atminties įvaizdis, Milošo pastangų įvaizdis, siekiant tą atmintį išsaugoti. Tačiau mes kaip tik susiduriame su kultūrinės atminties, t. y. šaknų, praradimo problema. Šventybrasčio qžuolai mums primena, ko jokiū būdu negalima prarasti, nes netekę istorinės ir kultūrinės atminties, žmonės taip ir lieka vaikais.

A. Fiutas. Blogiau nei vaikais, nes vaikas dar gali susilaukti pateisinimo: jeigu jo niekas nemoko ir neišmoko, tai jis už tai nėra atsakingas. Mūsų niekas

nuo šios nuodėmės negelbsti.

ML. Ką siūlote?

A. Fiutas. (Juokiasi). Skaityti, kuo daugiau skaityti.

ML. Bet motyvacija kyla tik kultūros arba siekio daugiau tos kultūros įgyti dėka.

A. Fiutas. Nesinori kartoti banalios tiesos, bet tai yra tėvų vaidmuo – siekti, kad jei vaikas sėdi prie kompiuterio, tai ne spoksotų į vaizdus, bent jau skaitytų ekrane. Būtina vaikams diegti skaitymo įgūdžius. Aišku, jie neturi skaityti tų pačių tekstų kaip tėvai, bet tegu nors ką nors skaito. Reikia padėti jiems rasti tos literatūros, kuri vaikams sudomintų. Svarbu, kad neužgestų skaitymo poreikis. Antraip mūsų vaikai augs kultūriniais analfabetais, barbarais.

Intelektinę krizę išgyvena visa Europa

ML. Konferencijoje Mindaugas Kvietkauskas teisingai pastebėjo, kad kitų šalių Č. Milošo kūrybos tyrinėtojai ne visados žino, ką toje pačioje srityje yra padarę lietuvių tyrinėtojai. Buvo paminėti tokie mūsų tyrinėtojai kaip Viktorija Daujotytė, Kęstutis Nastopka ir kiti, kurie galėtų būti labai įdomūs ir vertingi tiek lenkų, tiek kitų šalių literatūros tyrinėtojams. Ką manote apie Lietuvos literatūrologų tekstų gilesnį skverbimąsi kad ir į Lenkijos literatūrologinę erdvę? Suprantu, tokios didelės šalies tyrinėtojams lengviau pasiekiami Didžiosios Britanijos, Prancūzijos, Vokietijos, JAV tyrinėtojų darbai, negu Lietuvos.

A. Fiutas. Manau, kad tai daug platesnė problema. Neperdėkime Lenkijos didumo ir nemanykime, kad visi lenkai tokiais save laiko. Tai tik mastelio reikalas. Akivaizdu, kad lenkų daugiau nei lietuvių, bet kiek iš jų rašo mokslinius

Vilniaus universiteto Mažojoje auloje Nobelio literatūros premijos laureato Česlavo Milošo 100-osioms gimimo metinėms skirtoji tarptautinė konferencija

TARPTAUTINIAI Č. MILOŠO METAI

darbus kitomis kalbomis nei lenkų kalba? Tiek lenkų, tiek lietuvių kalba parašyti moksliniai straipsniai prastai funkcionuoja pasaulyje. Tai ir mūsų istorinio likimo pasekmė: Lenkija kartu su Lietuva buvo tris kartus padalyta, tapo trijų imperijų dalimi, ir tas 20 nepriklausomybės metų laikotarpis buvo labai jau trumpas mūsų istorijos tarpnis. Po Antrojo pasaulinio karo prasidėjęs „liaudies Lenkijos“ gyvavimas Sovietų Sąjungos įtakoje juk taip pat nebuvo normalus valstybės gyvavimo laikotarpis. Tą patį galima pasakyti ir apie kitas Vidurio Europos šalis, kurios pasižymi panašiais kompleksais kaip lietuviai ir lenkai, ypač santykiuose su Vakarais. Mūsų šioje konferencijoje neatsitiktinai buvo prisiminti Milanus Kundera ir Josifas Brodskis, judviejų diskusija šia tema labai būdinga.

Kita vertus, Vakarų viršenybė prieš mūsų Europos dalį visiškai nėra pagrįsta ar motyvuota kokiais nors įrodymais. Aš sau užduodu klausimą, ar Prancūzijoje, Anglijoje šiandien yra tokio masto rašytojų kaip kad buvo seniau, su kuriais Vidurio Europa negalėtų lygintis? Ir pats sau atsakau: nėra tokio masto kūrėjų. Vakarų šalyse išgyvena tokią pat intelektualinio gyvenimo krizę kaip ir Vidurio Europa, kaip ir mes visi.

ML. 2008 m. Lenkijos mokslų akademijos prezidentui akad. Michalui Kleiberiui (Michał Kleiber) interviu metu teko užduoti klausimą, koks vaidmuo šiandieninėje Lenkijoje tenka intelektualams? Prezidentas atsakė: „Lenkijoje nustojo gyvuoti ištisita visuomeninė klasė, mintyje turiu intelektualus <...> Deja, taip yra, mes nebeturime autoritetų, ir tai didžiulė šiandieninės Lenkijos problema“ (žr. „Mokslo Lietuva“, 2008 m. spalio 9 d., Nr. 17 (395)). Ką jį tai atsakytumėte?

A. Fiutas. Tenka pritarti. Tai ir yra pasekmė to, apie ką kalbėjome šio pašnekesio pradžioje: visuomenėje keičiasi kultūros modelis, nebelieka

Taikomosios dailės muziejuje atidaroma Česlovo Milošo gimimo 100-osioms metinėms skirta paroda; prakalbos žodį taria LR kultūros ministras Arūnas Gelūnas

Žinoma, yra gabesnių, išskirtinių studentų, bet dauguma mąsto pragmatiškai ir daugiau negu iš jų reikalaujama nesistengia sužinoti. Humanistinė gyvenimo ir kultūros sritis jų neįaudina, net ir nereikalinga, nes jų darbe apčiuopiamos praktiškos naudos juk neduos.

ML. Ši perdėto pragmatizmo liga (kitaip nepavadinsi) prasideda jau šeimoje, stovant į aukštąjį mokyklą, kai profesija renkama pagal pelningumą, o ne polinkį. Visa mūsų „laisvos konkurencijos“ sistema ar ne į tokį pasirinkimą ir gyvenimo būdą orientuoja? Nuo tada, kai šeimos atsirado kompiuteriai, kurių didžiausi ir nepasotinami naudotojai

gaila, gyvename labai trumpai, todėl labai svarbu save dvasiškai tobulinti ir taip turtinti. Suprantu, kad tai ir truputį utopiška, nes neturėdamas materialių galimybių negalėsiu savęs kultūriškai ir dvasiškai tobulinti.

Česlovo Milošo pakaks visiems

ML. Gal autoritetingajam Jogailos universitetui Krokuvoje pasiseka studentams įdiegti elitinės kultūros daigus, o ne vien parengti tik diplomui ir profesijai? Juk užtenka pažvelgti į Č. Milošui skirtos konferencijos programą – dauguma pranešimų iš Lenkijos yra būtent iš Krokuvos. Beje, tą patį Krokuvos mokslininkų

kūrybos aspektai. Dalyvavo apie 70 Č. Milošo kūrybos tyrinėtojų iš įvairių pasaulio kraštų. Iš Lietuvos dalyvavo Algirdas Avižienis, Brigita Speičytė, Algis Kalėda, Mindaugas Kvietkauskas bei Danutė Balašaitienė. Vargu ar kur kitur pasaulyje dar bus surengtas tokio masto renginys Č. Milošui.

Ar didelė nauda iš to, kad per dieną perskaitoma po 14 pranešimų, tai jau kitas klausimas. Jau vyko Č. Milošui skirtos konferencijos Gdanskos universitete ir Vroclave. Numatyta konferencija „Č. Milošas ir Varšuva“, suprantama, Lenkijos sostinėje. Taip pat ir Balstogėje lapkritį, o gruodį Paryžiuje vyks dvi Č. Milošo metams skirtos konferencijos, vieną jų rengia Lenkų biblioteka Šv. Liudviko saloje, o kitą – Sorbonos universitetas.

ML. Kaip vertinate Č. Milošo dalybas, kaip gali atrodyti, sprendžiant iš šiemet vykusių ir dar vykusių konferencijų pavadinimų: „Č. Milošas ir Varšuva“, „Č. Milošas ir Prancūzija“, „Č. Milošas ir Lietuva“, „Milošas ir JAV“?

A. Fiutas. Nemanau, kad taip Milošas atskiriamas ar atplėšiamas iš kurios nors tautos ar vietos, tiesiog taip pabrėžiamas Č. Milošo buvimas įvairiose pasaulio šalyse ir miestuose. Kiekvienas tyrinėtojas, kaip kad matome ir iš Vilniaus konferencijos, Č. Milošą vertina iš skirtingo žvalgos taško, skirtingos perspektyvos. Atsiremiami į tą kultūrą, kurioje tyrinėtojas išaugo ir geriausiai pažįsta – lietuviškos, lenkiškos, prancūziškos ar amerikietiškos kultūros pamatus. Ir tai įdomu, nes ta konkreti perspektyva tiesiog nepasiekiamas kitos šalies tyrinėtoju. Taip pat ir šaltinių klausimas svarbus, o jie skirtingi įvairiose šalyse. Pasirodė Andžėjaus Franašeko (Andrzej Franaszek) parašytoji išsami kone tūkstančio puslapių Č. Milošo biografija, bet joje nieko nebuvo to, apie ką Vilniuje savo pranešime kalbėjo Maryla Laurent (Université Charles de Gaulle) iš Prancūzijos. O kalbėjo apie tai, kad Prancūzijoje po Antrojo pasaulinio karo Č. Milošui buvo daromas spaudimas – jaunas ir daug žadantis poetas atrodė labai patrauklus prancūzų komunistams. Tik prancūzų tyrinėtoja tokį pranešimą ir galėjo padaryti,

nes jai prieinami tam tikri šaltiniai, o mums visa tai buvo nežinoma.

Panašiai galima pasakyti apie Č. Milošo dialogą su anglosaksų poezija. Ką mes apie tai esame girdėję? Tikriausiai nedaug. Lygiai tą patį galima pasakyti ir apie Vilniaus universiteto dėstytojos Danutės Balašaitienės pranešimą. Reikia tiesiog žinoti tuos šaltinius, kurie lenkų ir kitų šalių tyrinėtojų mažiau prieinami ar išvis nežinomi, juos tyrinėti. Kalbėjote apie sunkumus, kurie kyla tarp lenkų ir lietuvių tyrinėtojų. Jie todėl ir kyla, kad mus skiria kalbos barjeras. Kalbas reikia mokėti, tada nekils ir sunkumų. Jeigu lietuviai, bent nemaža jų dalis dar kiek žino lenkų kalbą, tai apie lenkų mokslininkus to juk nepasakys. Kalbu apie Č. Milošo kūrybos tyrinėtojus. Aš lietuvių kalbos nemoku ir labai gailiuosi, kad mano amžius nelabai tinka mokytis kalbų. Iš to ir kyla tam tikri mūsų kompleksai, kai kalbėjome apie mūsų santykius su kitomis Europos ar pasaulio šalimis. Šia prasme net ispanas jaučiasi jaučiau, nes ispaniškai kalba ketvirtis planetos gyventojų. Kažkiek gelbsti anglų kalba, pagaliau net esperanto kalba galima bendrauti, bet šiuo atveju kalbame apie mokslinį bendravimą.

Č. Milošas kaip atspara

ML. Ar Č. Milošo kūryba, jo palikimas gali padėti lietuviams ir lenkams rasti tuos sąlyčio taškus, kurie padėtų mūsų tautos konstruktyviai bendradarbiauti, o ne mokyti vienas kitą, pagal kokias nuostatas ir taisykles gyventi?

A. Fiutas. Į politinio gyvenimo peripetijas vengčiau veltis, ne todėl, kad bijočiau, bet kad gerai nežinau visų Lietuvos realių. Juk nepradėsiu remtis informacija, kuri skelbiama spaudoje ar televizijoje, nes ten specialiai iš visumos išplėšiamas koks nors faktelis ir išpučiamas iki sensacijos. Įsitikinęs, kad tie klausimai sudėtingi ir vienai, ir kitai pusei. Jeigu jau kreipiamės į Milošą, tai siekdami rasti šių dviejų kultūrų – lietuvių ir lenkų – geresnę supratimą ir paaiškinimą, kartu ir jų abiejų praturtinimą. Man regis, kad tai ir yra svarbiausia – ne vien vieniems kitus geriau suprasti, bet tuo supratimu abipusiai ir praturtėti. Tiek lenkų, tiek lietuvių kultūra gali ir turi turtinti Lietuvoje gyvenančių lenkų kultūrą ir priešingai: lietuviai taip pat neturėtų atsiriboti nuo vietos lenkų, tarsi pastarųjų reikalai jų neįaudintų ir nedominantų, tarsi tai jiems svetima ar net kelia grėsmę. Taip nėra, nes kalbame apie naujas bendrabūvio galimybes. Tai ypatybė visų regionų, kuriuose gyvena skirtingų tautybių žmonės.

Pasakysiu dar daugiau. Lenkijoje nėra arba mažai yra vadinamųjų tautinių mažumų ir todėl nėra didesnių abipusio turtinimo galimybių. Jei ir yra, tai labai nedidelės apimties. Literatūroje tai irgi gerai matome. Ir ne tik Lenkijos rytų ar šiaurės rytų paribių kultūroje, bet taip pat lenkų ir vokiečių teritorijos paribyje. Antai Olga Tokarczuk (Tokarczuk), daugiausia gyvenanti Sudetuose, kaip tik savo kūryboje ir parodo tuos regionus, kuriuose tos kultūros persipina. Ir tai labai įdomu, nes žvelgiant į kitus galima geriau suprasti pačius save.

Ir dar viena mintis: tokio tipo konfliktai turi būti sprendžiami ne aštrinant padėtį, bet dialogo keliu. Kas trukdo susėsti prie vieno stalo ir kalbėtis, mėginti išsiaiškinti visus neaiškumus.

Bus daugiau

Gediminas Zemlickas

Česlovo Milošo giminės fondo direktorius prof. Algirdas Avižienis ir Kėdainių krašto muziejaus direktorius Rimantas Žirgulis

Česlavui Milošui skirtos parodos Taikomosios dailės muziejuje vienas iš stendų

intelektinio elito, kaip kad jis ligi šiol buvo suprantamas. Ir to elito jau niekur nebelieka. Blogiausia, kad nebėra siekio kilti aukštyn, priblėšęs noras daugiau žinoti, pažinti, išmokyti. Visa tai mūsų visuomenėje tampa lyg ir nelabai svarbu, nes svarbu visai kas kita. Net ir moksle humaniškoji sritis išvirsta į grynai pragmatiškių siekių priemonę. Turiu tik apgailestauti, ir tai man kelia ypač didelį nerimą, kad studentai taip pat užsikrėtę šia perdėto praktiškumo liga. Jie nebenori giliai studijuoti tam, kad gilintųsi į profesijos subtilybes, geriau pažintų gyvenimą, pasaulį ir save, jiems svarbu tik gauti diplomą. Ir nieko daugiau, nes aukštesni siekliai jų visiškai nedomina.

Juk ir tapo vaikai, tas perdėtas pragmatizmas įsikerojo kaip tikriausiai jokiais kitais laikais. Nuo mažens visiems rūpi prisisiekti. Tai tarnavimas Mamonai, netikram dievui.

A. Fiutas. Tas pats ir Lenkijoje, kiek teko susidurti taip pat ir Prancūzijoje. Manau, jog toks tampa žmonių gyvenimo modelis. Jeigu žmogus viską mato ir vertina vartojimo požiūriu, tai tokiame gyvenimo būdai juk reikia turėti labai daug pinigų. Humanistinių vertybių sritis virsta savaip bajorišku ar aristokratišku hobiu, bet žmogus turi sau vieną kartą tarti: man tai svarbu, įdomu ir rūpi, nepriklausomai nuo to, kiek uždirbsiu, kiek man už tai bus mokama. Šiame pasaulyje, kaip bebūtų

aktyvumą pastebiu ir daugelyje kitų tarptautinių konferencijų, kurios rengiamos Lietuvoje.

A. Fiutas. Negalėčiau tvirtinti, kad Jogailos universitetas čia būtų išskirtinė išimtis, nes šioje Vilniaus konferencijoje dalyvauja labai žymūs tyrinėtojai ir iš kitų Lenkijos universitetų – Silezijos, Varšuvos, taip pat Literatūros tyrinėjimų instituto. Nors ši konferencija gerokai specifinė, bet Č. Milošo kūrybos žinovų yra ir kituose Lenkijos universitetuose, taip pat ir kitose šalyse. Patvirtinimą gavau gegužės mėnesio 8–13 d. organizuodamas Jogailaičių universitete Č. Milošui skirtą penkių dienų festivalį ir mokslinę konferenciją, joje apžvelgti įvairūs rašytojo

MŪSŲ UNIVERSITETAI

UNIVERSITETŲ PERTVARKOS IŠVAKARĖSE

■ Atkelta iš 1 p.

buvo mūsų studentas ir pan. Taigi ta apskaita matoma, nesunku sužinoti, kaip mūsų absolventai atrodo tarptautinėje „rinkoje“.

ML. Gal sprendžiame apie veržliausius, aktyviausius ir geriausius studentus ir absolventus? Po gulinčiu akmeniu vanduo neteka, tų prastesniųjų ir nematyti.

A. Daniūnas. Tie abiturientai, kurie nori studijuoti užsienyje, dažniausiai yra patys geriausi ir veržliausi. Tačiau jeigu kalbame apie Lietuvoje baigusius aukštąjį mokslą, tai tokios tendencijos neatsektume. Į užsienį vyksta gerai baigusieji universitetus, vidutiniškai ir net prastokai. Tą matome pagal statistikos duomenis. Dažniausiai mūsų absolventai ten randa savo vietą gyvenime.

ML. Reikia suprasti, kad užsienio šalyse geresnės sąlygos mūsų universitetų absolventams save atskleisti. Tinkamesnė aplinka?

A. Daniūnas. Ne visai norėčiau sutikti, kad Lietuvoje mūsų universitetų absolventams prastos sąlygos atskleisti. Žinoma, jeigu savo pramonę ir ūkį lyginsime su pasaulį valdančiais pramonės gigantais, tai jie išties sutelkti ne Lietuvoje. Su dideliu polėkiu ir labai gabiems žmonėms užsienyje atsiranda geresnių galimybių. Bet nerūstume pamiršti ir kitos tendencijos, kuri ryškėja Lietuvoje. Mūsų pramonė ir verslas keičiasi į gera. Jeigu prieš 15 metų būtume klausę įmonių vadovų, kokių jiems reikia specialistų, tai jiems juk nieko nereikėjo. Juk kokia nuostata galiojo? Perkam technologijas, modernią įrangą, geriau organizuojam darbą – kam dar mums mokslas, jei ir be jo galima pažangos siekti? Dabar jau nemažai įmonių Lietuvoje pageidauja specialistų su tam tikromis žiniomis ir net mokslinė kvalifikacija.

Mokslo komercializavimas – silpnoji grandis

ML. Teigiame, kad Lietuvos aukštojo mokslo studijos nėra tokios prastos, kaip kartais vaizduojamos įvairiais sumetimais – netgi priešingai. O mokslas universitetuose?

A. Daniūnas. Su mokslu panašiai kaip ir studijomis. Prieš kiek tai metų nereikėjo. Turiu mintyje į praktinį taikymą orientuotą mokslą. VGTU yra technologinio pobūdžio universitetas, susijęs su pramone ir verslu. Tačiau mūsų lygis kyla ir taip paprastai naujovių pasiekti tampa vis sudėtingiau. Inovatyviausios įmonės ieško naujų galimybių, su jomis turime nemažai sutarčių. Dabartinės įmonės labai pa-

Rugsėjo 1-oji Vilniaus Gedimino technikos universitete

matuotai skiria lėšų naujovėms, nes mato realią naudą ir būtinybę.

ML. Silpnų vietų universitetiniame moksle neliko?

A. Daniūnas. Mūsų mokslo silpnoji vieta – jo komercializavimas. Sugėbėti parduoti savo mokslo rezultatus nėra taip paprasta. Pirma, nes per silpni šios srities verslininkai. Antra, mes nesugebame savo turimo mokslo sukelkti tomis kryptimis, kurios gali būti perspektyviausios ir kurio labiausiai Lietuvos pramonei ir verslui reikia. Mes pernelyg fragmentuoti, išsibarstę. VGTU mokslininkai gerai reiškiasi daugelyje sričių, bet ar galime pasiūlyti pramonininkams kad ir paketą jiems reikalingų novacijų? Abejoju. Esame nusiteikę tą padaryti.

ML. Matyt, universitete neturite tarpininkų tarp verslo ir mokslo? Juos galėtumėte pavadinti antrepnieriiais ar kitu vardu, nors veikiausiai ne pavadinime esmė.

A. Daniūnas. Visiškai sutinku, kad tokių tarpininkų neturime. Yra kompanijos, kurios norėtų tą daryti, bet mes patys kartais ne visai pasitikime jomis – tokia vidinė nuostata.

Esame įpratę viską daryti patys, o juk turėtume daryti mokslą. Ryšį tarp universitetų ir įmonių galėtų megzti universitetuose disertacijas apsigynę mokslų daktarai, dirbantys įmonėse. Vakarų šalyse didžioji dalis disertacijas apsigynusių dirba įvairiose įstaigose, konstravimo biuruose, įmonių tyrimų padalinuose ir pan. Jie gerai pažįsta tiek universiteto mokslą, tiek savąjį darbo padalinį, žino, kaip jo veiklą būtų galima tobulinti.

Dar gajai universitetų nuostata, kad jie turi ruošti doktorantus, mokslininkus savo pačių reprodukcijai, o iš tikrųjų turėtų galvoti plačiau pramonės, verslo, šalies mastu. Turime ir gerų pavyzdžių, kai mūsų doktorantai

di ir šalyje vykdomos reformos dvasią?

A. Daniūnas. Noriu pabrėžti, kad akademinė bendruomenė, šalies universitetai nėra nusiteikę prieš reformas, kaip kad dažnai skelbiama nežinia kokiais siekiais. Gal mes kai kurias reformos priemones kiek kitaip suprantame, bet iš principo naujovėms niekas nesipriešina. Kas ne kas, o universitetuose suprantama, kad laikas nuo laiko reikia atsinaujinimo. To reikalauja ir vadybiniai principai. Galiu sutikti, kad pirmuose reformos žingsniuose kai kurios diskusijos dėl reformos buvo nukreiptos ne į esminius dalykus, bet tai būtų atskira kalba.

Šalyje pradėtoji reforma apima plačią sritį – tiek studijas, tiek mokslą.

Kaip technologijų mokslo atstovai ir šios krypties universiteto vadovai man pirmajame reformos etape pristigo tinkamo šiuolaikinio požiūrio į technologijos mokslus. Užtenka pasidairyti pasaulyje ir išvysime, kad ten, kur technologijos mokslai aukštumoje, ten ir šalis gerai gyvena. Kai kyla diskusijos, kartais paklausiu oponentų: „Kokiu automobiliu norite važinėti? Vokiečių gamybos? Tada pažiūrėkime, kaip Vokietijoje organizuotas mokslas ir gamyba“. Vokietija Europoje pavyzdys, kaip turi veikti technikos ar technologijos universitetai, o juose plėtojami technologijos mokslai. Vokietijoje puikiai organizuotos studijos, nepriekaištingai parengiami inžinieriai. Nors šios šalies universitetai neužima pirmąją vietą tarp geriausių pasaulio universitetų – reitingai dar ne viskas. Technologijos mokslai nuolat stiprinami, Vokietijoje jiems skiriamas labai didelis dėmesys. Užtat matome rezultatus, važinėjame vokiškais automobiliais. Būtų galima prisiminti ir kitas sritis.

Turime suvokti, kad technologijos mokslai yra varomoji šalies jėga. Jeigu šiam prioritetui neskirsime reikiamo

dėmesio ar skirsime per mažai – nieko gero nebus. Gerai organizuotose valstybėse gerai sudaryta ir veikia išties grandinė tarpusavio ryšių. Manau, kad ir Lietuvoje šia kryptimi taip pat žengtas teisingas žingsnis – pasikeitusio požiūrio prasme. Kalbant apie studijas galiu pripažinti, jog per šiuos paskutiniuosius metus reformos iniciatoriai suprato technologijos studijų svarbą šaliai. Tai reformos plusas.

Tuo nenoriu pasakyti, kad kiti mokslai mažiau svarbūs, nes jei būtų nereikalingi, tai jų ir nebūtų. Tačiau svarbu pasirinkti prioritetus ir reikiamas proporcijas. Panašus požiūris turėtų vyrauti visame Lietuvos moksle. Kiekvienos srities žmonės gali manyti, kad jų sritis svarbiausia, bet privatu žvelgti valstybiškai. Siekiant šalies pažangos, būtina turėti prioritetus ir koncepciją.

Be technologijų plėtros nėra sostinės

ML. Kiekviena koncepcija turi išsikovoti vietą gyvenime, svarbu, kad būtų viešumas ir skaidrumas. Ar jo pakanka mūsų gyvenime, turint mintyje mokslo ir studijų reformą?

A. Daniūnas. Matyt, turite mintyje LR Ministro Pirmininko A. Kubiliaus gegužės mėnesį patvirtintą specialios darbo grupės dėl Lietuvos universitetų tinklo optimizavimo veiklą? Grupė per daug nesigarsindama dirbo keturis mėnesius ir rugsėjo 30 d. paskelbė savo pasiūlymus, kaip reiktų Lietuvos universitetus optimizuoti. Jeigu darbo grupė būtų daugiau bendradarbiavusi su universitetais ar bent turėtų su jais daugiau kontaktų, tai jai būtų tekę dirbti lengviau. Kiek man žinoma, tokio susitikimo būta su aukštųjų mokyklų atstovais, kitas klausimas, ar to pakako. Premjero sudarytos darbo grupės siūlymai, kaip optimizuoti valstybinių universitetų tinklą, spalio 12 d. buvo pristatyti LR Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komitete. Nuo šiol prasideda ekspertų išvadų svarstymas

Verslo vadybos fakulteto studentai

arba jau apsigynusieji disertacijas dirba technologijos ir socialinėje srityse.

Kokiu automobiliu norime važiuoti

ML. Kiek visa tai, apie ką kalbame, atitinka Lietuvoje vykstančių mokslo ir studijų reformos dvasią? O gal kertasi?

A. Daniūnas. Nematau, kur kirstųsi su reformos idėjomis. Manau, tie patys siekliai yra ir reformos autorių. Gal per mažai turime doktorantų ir valstybės politika galėtų būti nukreipta į tai, kad doktorantų galėtume priimti daugiau.

ML. Paklausiu kitaip: kaip Lietuvoje vykdoma mokslo politika turėtų padėti Jūsų vadovaujamam VGTU įgyvendinti tas nuostatas, kurios, kaip teigiame, atspin-

Paskirtą užduotį atlieka Architektūros fakulteto studentai

MŪSŲ UNIVERSITETAI

akademine bendruomenė, apie tai diskutuota spalio 20 d. Lietuvos universitetų rektorių konferencijos posėdyje.

Universitetų tinklo optimizavimas neišvengiamai turi būti, nes studentų mažės pirmiausia dėl demografinių priežasčių. Tokiose pertvarkose pirmiausia turime išsiaiškinti, ko siekiame.

ML. Nepatenkintieji Lietuvos universitetai kartais perdėta reaguoja į reitingus: girdi, mūsų geriausias Vilniaus universitetas reitinge tarp geriausių pasaulio universitetų įsiterpia tik tarp 501–600 vietos. Darbo grupė siūlo Vilniuje ir Kaune po reformos palikti po vieną, bet didžiulį universitetą, sujungiant į vieną po kelias aukštąsias mokyklas. Matyt, įsivaizduojama, kad šitaip iškart šoktelėsime ligi Oksfordo ir Kembridžo universitetų lygio. Jeigu pasiūlymo nusitvers muzikos reikalų reformatoriai, tai gal pasiūlys visus simfoninius orkestrus Lietuvoje sujungti į vieną? Nušluostytume nosis geriausiems pasaulio orkestrams.

A. Daniūnas. Jeigu įdėmiau panaršinėtume reitingus, kuriuos sudaro „Times Higher Education – QS“, tai įsitikintume, kas pirmauja ir kodėl. Didieji pasaulio universitetai, kuriuose studijuoja per šimtą tūkstančių ir daugiau studentų, turi visai kitą paskirtį, negu Harvardo ar Oksfordo universitetai. Didieji skirti masiniam aukštajam mokslui, tačiau geriausieji iš geriausiųjų visai nepretenduoja būti masine aukštąja mokykla. Į pirmą reitingo penketuką patenkantys universitetai turi nuo 10 iki 20 tūkst. studentų – tai

nebūtų ir technikos ar technologijos universiteto. Kad ir kiek norėtume regioninės ir kitokios plėtros, bet technologijų plėtros nėra sostinės. Visi kiti dalykai prasideda nuo sostinės, todėl tokio pobūdžio universiteto buvimas sostinėje yra būtinybė.

ML. Taip kone 600 metų vyksta istorikų ginčai dėl Krėvos unijos: Lietuva sujungta, susieta ar prijungta prie Lenkijos. Vis nesusišnekama.

A. Daniūnas. Noriu pasakyti, kad VGTU – tai „svorį“ ir autoritetą turintis universitetas ir tai būtina įvertinti. Tai ne tas atvejis, kad mūsų universitetą reikėtų gelbėti, o jei ir būtų sudarytos tokios nepalankios sąlygos, tai be mūsų pačių joks geradarys jo neišgelbės.

Nesisukančių šviesulių laikai baigėsi

ML. Darbo grupės studijoje minimi septyni kriterijai, kuriuos turi atitikti visų žinių universumų apimantis universitetas. Štai tie kriterijai: bakalauro studentų turi būti ne mažiau kaip 6 studijų srityse; bent 5 srityse bakalauro studijas renka geriausieji mokyklų absolventai; magistro studentų yra ne mažiau kaip 5 studijų srityse; doktorantūros studentų yra mažiau kaip 5 mokslo (meno) srityse; ne mažiau kaip 5 mokslo srityse dalyvaujama tarptautinėje aukštos kokybės mokslinių tyrimų veikloje; esama kryptingų investicijų į mokslo ir studijų infrastruktūrą; stipri orientacija į studijų ir mokslo tarptautiškumą. Tai štai visų žinių universumų apimančio universite-

Ekspertai į visa tai turėtų atsižvelgti savo pasiūlymuose.

ML. Specializacija ir universumas – tikriausiai kiekvienam universitetui svarbus šis balansas. Kaip to siekia VGTU?

A. Daniūnas. Pagal savo prigimtį ir užsibrėžtą misiją universitetas turi siekti universalumo. Aišku, tam skiriam dėmesio, tai atsispindi mūsų universiteto struktūroje ir veikloje. Bet reikia nepamiršti, apie kokį universalumą kalbame. Universitete atliekami tam tikrų sričių ir fundamentiniai, ir taikomieji tyrimai. Su reformos darytojais ir siekėjais mus vienija tai, kad neišvengiamai visi esame rinkos dalyviai. Seno tipo universitetai kaip šviesuliai, apie kuriuos viskas sukosi, į kuriuos eita kaip į mokslo šventoves, keičia savo senąją paskirtį.

ML. Dabar jau einama kaip į verslo įmonę... Prie tokios nuostatos įprato, nebesistebime.

A. Daniūnas. Reiktų atskiros diskusijos, kiek universitetas gali veikti kaip verslo įmonė, tačiau bet kuriuo atveju tampame rinkos žaidėjais. Rinkos ne tik Lietuvos, bet ir tarptautiniu mastu. Turime prieš šią sąlygą taikytis, nes kitų universitetų pasiūla labai didelė. Stovinio ir nesisukančio šviesulio

toliaregiškumas ir t. t.

A. Daniūnas. O kas yra geras verslininkas? Jo geriems sprendimams dažnai lemiamą vaidmenį vaidina intuitycija. Taip, jis gali daryti verslo planus, diskutuoti su kolegomis, bet baigtinį sprendimą dažnai priima intuityviai, nujausdamas. Ir būtent toks verslininkas dažnai laimi, jeigu yra įžvalgas, prityręs. Manau, kad ir mokslo reformoje intuitycija gali vaidinti tam tikrą vaidmenį, nors mes neturime jaustis dideli išradėjai, nes mokslo pasaulyje reformos seniai vyksta, jų niekas neišvengia. Universitetai atlieka ir švietėjišką, ir humanizavimo, ir kultūrinę, ir daugybę kitų funkcijų.

genialiems sprendimams vykdyti. Naivus įsitikinimas, kad demokratinėje visuomenėje galima „iš viršaus“ nuleisti reformą tarsi graikiškųjų tragedijų „deus ex machina“ – ir reikalai pajudės. Bet mokslo ir daugelis kitų reformų tuo ir skiriasi nuo „machina“, kad turi būti ne nuleidžiamos iš viršaus, bet skliti iš pačios mokslo bendrijos širdžių. Antraip bus kaip visada.

A. Daniūnas. Sunkus klausimas, verčiantis atsigręžti į tarptautinę patirtį. Spalio 5 d. nuo vėžio mirė „Apple“ kompanijos įkūrėjas ir idėjinis vadovas Steve'as Jobs'as. Jo iniciatyvumas ir valingumas buvo nežmoniškas. Vienu metu „Apple“ kompanija tiesiog griuvo, bet įkūrėjui grįžus, vėl atsitiesė. Steve'as Jobs'as buvo proto

„bokštas“, bet kartu ir jo valingumas buvo nežmoniškas, reiklumas sau ir kitiems. Šis pavyzdys mums kužda, kad valingai sprendimai pasiteisina.

ML. Įmonė ir universitetas – tas pats? Arba įmonė ir valstybė?

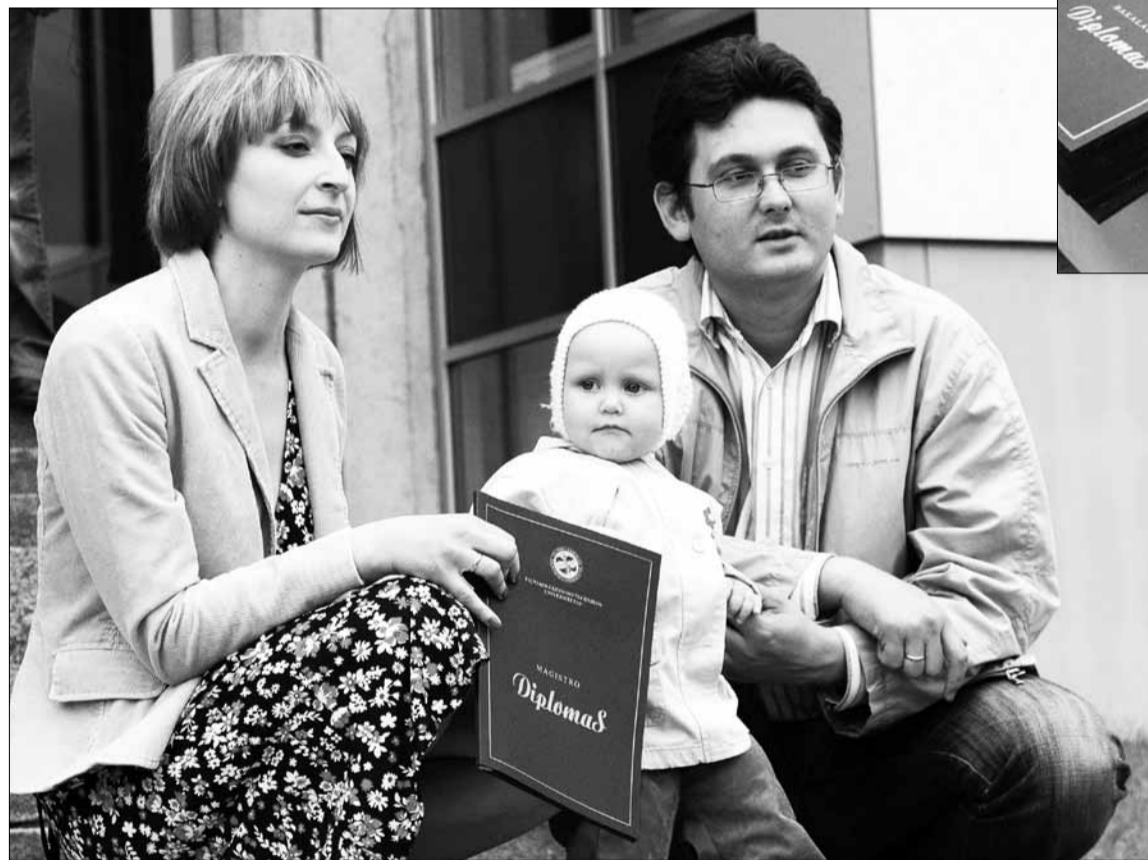
A. Daniūnas. Skiriasi, bet be valios nieko nepasieksi bet kurioje veikloje. Atleidus vadžias, galima judėti į priekį, klausimas tik – koku greičiu. Aišku, tame valingume turi būti stabdžiai, atsakomybės ir viso kito. Ankstesnių laikų reformos vykdymams kaip tik valios dažnai ir pritrūkdavo. Ar dabartiniams pavyks įgyvendinti savo siekius, parodys laikas, bet aukštojo mokslo sistema kažkiek turėjo būti sukrėsta. Tai vienareikšmiška. To reikalauja ir vadybos principai.

ML. Sukrėsti reikia, jeigu sukrėtimas neperaus į cunamį, kuris negrįžtamai gali nušluoti ir tai, ką turėjome gero.

A. Daniūnas. Nežinau, ar jau gyvename cunamio sąlygomis. Tikėkimės, kad bus išklaudyta ir suprasta taip pat ir kita pusė, kurią universitetų reforma pirmiausia palies. Reikia aptarti ir sutarti dėl tikslų, kurių numatoma siekti. Gal per daug buvo vertinamas vienas veiksnys – demografinis – kiek bus studentų. Mažai studentų – mažai universitetų, ši nuostata kaip yla lenda iš maišo. Juk kas šiandien gali pasakyti, kur tie jaunuoliai stos po penkerių metų. Jei vertintume prognozes kokių profesijų reiks po 10 ar 20 metų, tai pamatytume, kad visose ne mažiau kaip pusę visų profesijų sudaro technologijų mokslų atstovai. Tai bendra globali tendencija ir Lietuva vargu ar turi išradinėti dviratį. Mes pasaulinių tendencijų nepadiktuosime. Tuo požiūriu vertinant darbo grupės sudarytos universitetų tinklo pertvarkymo gairės, švelniai tariant, yra labai diskutuotinos.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

„...kai užaugsiu ir aš tokį diplomą gausiu...“

elitinės aukštosios mokyklos. Būdami gerai valdomais tie universitetai sugeba pasiekti aukščiausius rezultatus. Gigantų funkcija visai kita. Net ir darbo grupės studijoje rodoma, kad Lietuvoje vis vien turėsime daugiau nei 100 tūkst. studentų, tad Vilniuje ir Kaune palikti po vieną universitetą vargu ar prasminga. Abejoju, ar labai pakelsime studijų kokybę ir pasaulio universitetų reitinge prisiprausime aukšty. Kokybės siekiama kitais būdais. Yra šalių, kuriose sujungta daug aukštųjų mokyklų, bet pirmajam sąrašuose jų nematau.

Nuostata, kad Vilniuje ir Kaune liktų po vieną universitetą, neduotų geresnio rezultato ir technologijos mokslų plėtrai. Vargu ar rasime Europoje sostinę, kur be klasikinio universiteto

to, turinčio tarptautiškumo potencialą, Lietuvoje nėra. 5 iš 7 požymių atitinka VU, 4 požymius atitinka KTU ir VDU, o 3 požymius atitinka VGTU. Ką į tai galėtumėte atsakyti?

A. Daniūnas. Turim suprasti, kad klasikinio ir tam tikrai sričiai specializuoto universiteto paskirtys yra skirtingos. Būtų paradoksas, jeigu VGTU atitiktų visus septynis žinių universumų apimančius universiteto kriterijus. Mūsų kita misija. Tikriausiai niekada nepradėsime ruošti savo universitete medikų, nors kai kur pasaulyje yra technologijos universitetų su medicinos fakultetais. Mat medicina daro didelę pažangą ir dėl modernių technologijų. Todėl ir mus vertinti reikėtų visai pagal kitas „žaidimo“ taisykles.

laikai praėjo. Visiškas universalumas be tam tikro specializavimo neleidžia toje rinkoje būti stipriems ir konkurentiškiems. Universitetai priversti keistis.

ML. Intuityviai universitetai tų jūnta, tačiau juk nėra parengtų profesionalų, kurie žinotų, ko iš universiteto reikės po penkerių metų, jau nekalbant, ko prireiks po dešimties. Bijau, kad ir darbo grupės ekspertai gali pasiremti nebent savo profesine ir gyvenimiškąja patirtimi, ir tai ribota. Gaila, kad niekas nesiima įvertinti visų ligšiolinių mūsų mokslo, studijų ir kitų sričių reformatorių sprendimų, paaiškėtų įdomiausi dalykai. Bijau, kad vertinimuose skambėtų tokios sąvokos kaip įžvalgumo stoka, nesiorientavimas mokslo raidos procesuose, subjektyvumas, voliunterizmas, avantiūrizmas, ne-

Teikiami bakalauro diplomai

Mūsų visuomenė nori greitų pereinamų ir rezultatų, siekia į viską žvelgti pragmatiškai. Tai vartotojiškos visuomenės požymiai. Net ir profesiją rinkdamasis jaunas žmogus pasirenka pirmiausia tą, kuri perspektyvi, gali duoti naudą – tai irgi vartotojiška nuostata. Ir mes su tuo turime skaitytis, net jei perdėtą vartotojiškumą smerkiame.

ML. Siūlytume susitaikyti su vartotojiškomis nuostatomis, kaip neišvengiamomis?

A. Daniūnas. Nesiūlau nei pataikauti, nei taikstytis, bet svarbu suvokti, kokiomis sąlygomis gyvename. Turime būti tas universitetas, kuris padeda rasti balansą tarp to, kiek reikia, ir to, su kuo taikstytis negalima. Universitetas turi jausti gyvenimo pulsą, jeigu nori gyvenimą veikti, būti arti žmogaus.

Sukrėtimai moksle ir studijose kartais pasiteisina

ML. Reformų ideologai ir vykdytojai dažnai kalba apie valingų sprendimų būtinumą, tarsi visuomenėje glūdinčios konservatyvios, pokyčiams besipriešinančios jėgos ir būtų ta didžioji kliūtis jų

Mokslo Lietuva

Gerbiami skaitytojai, laikraštį *Mokslo Lietuva* galite prenumeruoti ne tik pašto skyriuose, bet ir internetu, tinklalapyje www.prenumerata.lt. Taip pat galima prenumeruoti prekybos centrų MAXIMA XX ir MAXIMA XXX informacijos skyriuose.

Septintosios ČESLAVO MILOŠO mirties metinės paminėtos Žolinės išvakarėse (2)

■ Atkelta iš 7 p.

Č. Milošo septintųjų mirties metinių minėjime. Rašytojas Vytautas Martinkus su Č. Milošu pirmą kartą susitiko Sąjūdžio metais, 1989-aisiais, kai Vygrių vienuolyne grupei Lietuvos intelektualų tokia galimybė buvo sudaryta. Antrasis susitikimas 1992 m. gegužę-birželį vyko jau nepriklausomybę atgavusioje Lietuvoje, kai Č. Milošas po 52 metus trukusio išsiskyrimo atvyko į gimtąją Lietuvą. Tuometinis Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininkas V. Martinkus net kelias savaites turėjo progos bendrauti su iškiluoju svečiu, rodyti jam tokį artimą iš jaunystės prisiminimų Vilnių, savo akimis matyti, koks tai buvo jaudinantis Č. Milošui sugrįžimas. Apie tuos susitikimus V. Martinkus rašo knygoje „Laiko pamėistris“. Rašo apie tai ir „Mokslo Lietuva“ (2011 m. rugsėjo 22 d. Nr. 16 (460) – interviu su V. Martinkumi, padarytu kaip tik mūsų aprašomame renginyje.

Savo santykį su O. Milošo ir Č. Milošo kūryba knygoje išsako ir literatūros tyrinėtoja prof. Viktorija Daujotytė, pokalbį su ja taip pat galima rasti Lietuvos mokslininkų laikraštyje

(ML, 2011 m. rugsėjo 8 d. Nr. 15 (459)). O štai su poetu Eugenijumi Ališanka pokalbio dar neteko daryti, tad bus teisinga kai kurias jo prakalbos mintis perteikti. Jis su Č. Milošu susipažino 1993–1994 metais, kai buvo steigiamas Č. Milošo gimtinės fondas. Šio Fondo reikalais Č. Milošas atvažiuodavo į Kauną.

Vieno tokio susitikimo metu, kai jau buvo pasirašyti visi būtini Fondo steigimo dokumentai, įvykio dalyviai draugiškai patraukė į kavinę. Tam metui vietos buvo užsakytos ganėtinai prašmatnioje kavinėje – su veidrodžiais ir blizgalais. Bet vos tik Milošas žengė pirmą žingsnį per slenkstį, pasakė: ne, jam čia nepatinka. Egidijus Aleksandravičius, dabar jau profesorius, pradėjo įrodinėti, kad čia užsakytos vietos, o į kitą kavinę nelabai būtų galima patekti – toks buvo metas. Č. Milošas nusileido, o kartu buvusiems tai padarė tam tikrą įspūdį. Lyg ir nereikšmingas epizodas, bet jame atsiskleidė Č. Milošo žvilgsnis į pasaulį

– atidus, jautrus, bet ir sugebantis išlaikyti distanciją su tuo, kas aplink vyksta. Jam nereikėjo gyvenimo blizgalų, bet reikėjo tikrumo ir gelmingų dalykų.

Gal todėl E. Ališanka nieko nekaltėjo ir apie savo susitikimus su Č.

Milošu Berklio universitete, apsiribojęs mažu epizodu, kurį čia ir perteikėme. E. Ališanka buvo paveiktas prieš tai patirtų įspūdžių Belovežo girioje, per kurią ir atvyko į Krasnagrūdą. Toje sengirėje Lietuvos kunigaikščiai me-

džiūdavo stumbrus, o gal ir taurus, seniai išnykusius iš Europos girių. Ne tik sengirėje, bet ir visame krašte dar galima išvysti daug senosios Lietuvos ženklų. Ne išimtis ir pati Krasnagrūda. E. Ališanka ryžosi užgincyti plačiai žinomą teiginį, esą Č. Milošas buvęs paskutinis Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pilietis, nors pats save taip yra įvardijęs. E. Ališanka teigia, kad Milošui geriau priiktų paskutiniojo Lietuvos kunigaikščio vardas. Titulas, kurį poetas suteikė poetui, puikiausiai dera prie Č. Milošo ištikimybės senosios Lietuvos palikimui, kaip derėjo ir prie vertybių, kuriomis jis visą gyvenimą rėmėsi ir kitais primindavo. Ir visai nesvarbu, kad likimas jam lėmė gyventi toli nuo gimtųjų vietų. Ištikimybės kategorijai erdvės ir laiko koordinatės reikšmės neturi.

Gediminas Zemlickas

Lietuvos lazerininkų sėkmės pamatas – sveika konkurencija ir nuolatinis mokymasis

■ Atkelta iš 1 p.

Tarp didžiausių naudą atnešusių mokymų jų dalyviai mini seminarus „Teminiai lazerinių technologijų mokymai kviečiant užsienio ekspertus“, kurie galėjo didžiuoti išspūdingu lektorių sąrašą iš Toronto, Mičigano, Sankt Peterburgo, Barselonos, Oksfordo, Lundo, Stokholmo universitetų bei tokių tarptautinių įmonių kaip „Aurox Ltd“ (Dž. Britanija), „Laser System Inc“ (Japonija), „Polytec GmbH“ (Vokietija). Mokymų programą papildė ir Lietuvos profesorių bei specialistų, nė kiek kvalifikacija bei kompetencija nenusileidusių užsienio ekspertams, seminarai.

Ne mažiau svarbiais įvardyti mokymai „Intelektualaus verslo įmonės valdymo kompetencijų ugdymas“, trukę daugiau nei metus, kuriuos vedė žymiausi Lietuvos specialistai iš Kauno technologijos universiteto Verslo strategijos ir Žinių visuomenės instituto bei 2009 – 2011 m. vykę žymaus mokslininko prof. dr. Burkard Wördenweber mokymai, skirti inovacijų diegimui ir jų valdymui.

Europos Komisijos mokslinių tyrimų ir inovacijų komisarė Maire Geoghegan-Quinn lankosi UAB MGF „Šviesos konversija“

Lazerinių technologijų „Oskaras“ – lietuviams

Šiais metais vienai didžiausių lazerinių technologijų įmonių Lietuvoje „Ekspla“ prestižiniuose San Franciske

Gamins detales kosminiam palydovui

Lietuvoje jau plačiai nuskambėjo žinia, jog dar viena mokymų projekto dalyvė UAB „Optolita“ gamins itin

(JAV) vykusiuose apdovanojimuose „Prism Awards for Photonics Innovation“ suteikta ypatinga garbė – bendrovės sukurtas lazeris „NT200“ pripažintas pažangiausiu pasaulyje 2010-ųjų gaminiu moksliniams tyrimams skirtų lazerių kategorijoje. Tai pirmas kartas, kai Lietuvos lazerių gamintojui įteikiamas toks tarptautinis apdovanojimas.

Pasak bendrovės „Ekspla“ generalinio direktoriaus Kęstučio Jasiūno, apdovanojimuose, kurie yra tarsi šios srities „Oskaro“ įvertinimas, teko varžytis su didžiausiais pasaulio lazerių gamintojais ir tokiais kompanijomis kaip „General Electric“. Šiemet „Ekspla“ jau sulaukė kvietimo teikti paraišką kitoms apdovanojimams.

preciziškus optikos komponentus Europos kosmoso agentūros kuriamam palydovui. Žemės atmosferą lazeriu tyrinėjant palydove „Aeolus“ bus naudojamos Lietuvoje iš kristalų pagamintos ir specialia danga dengtos optinės detalės. Planuojama, kad palydovas į kosmosą bus paleistas 2013 m. – tikimasi, kad jo surinkti duomenys padės kur kas tiksliau prognozuoti oro pokyčius ir tirti tokius svarbius gamtos reiškinius, kaip globalinis atšilimas.

Apdovanojimų netrūksta

2011 m. Vokietijos ūkio apdovanojimų Lietuvoje ceremonijoje UAB „Altechna“ įteiktas prizas nominacijoje „Atsakomybė už ateitį“. Įmonė buvo apdovanojama už stiprių ekonominių ryšių su Vokietija puoselėjimą bei atsakingus ir į ateitį orientuotus veiksmus.

Taip pat šiemet Lietuvos inovacijų centro konkurse „Inovacijų prizas 2010“ UAB „Altechna“ lazerinei sistemai SOLLAS suteiktas Inovacijų produkto apdovanojimas.

15 veiklos metų skaičiuojanti 100 proc. lietuviško kapitalo visame pasaulyje žinoma įmonė dirba fotonikos ir lazerinių tyrimų srityse, turi savo mokslinių tyrimų ir plėtros centrą.

81 proc. įmonės apyvartos sudaro eksportas į daugiau nei 40 šalių.

Europos komisarės vizitas bylojo tarptautinį pripažinimą

Sėkmingus metus pratęsė ir dar vienas svarbus tarptautinio pripažinimo ženklas. Šią vasarą vienoje iš lazerinių įmonių – UAB MGF „Šviesos konversija“ – apsilankė Europos Komisijos mokslinių tyrimų ir inovacijų komisarė Maire Geoghegan-Quinn. Dalyvaudama Pasaulio lietuvių ekonomikos forume ji pati panorė aplankyti Lietuvos lazerininkus, susipažinti su jų vykdoma veikla bei aptarti įmonės indėlį vykdomuose europiniuose projektuose ATLAS ir CROSSTRAP. UAB MGF „Šviesos konversija“ ne tik vykdo nuoseklias mokymų programas, bet ir sėkmingai konkuruoja globalioje rinkoje – 2010-aisiais šios įmonės pardavimai pakilo 40 proc.

„Esame įsitikinę, kad nuolatinis darbuotojų kvalifikacijos kėlimas, kurio svarbiu komponentu tapo šis mokymų projektas, yra viena iš prielaidų, leidusių projekte dalyvaujančioms įmonėms nuolat pirmauti pasaulinėje lazerių rinkoje. To pavyzdys – ne tik nuolat gerėjantys įmonių veiklos rezultatai, bet ir aukšti pripažintų ekspertų įvertinimai, kurių šiais metais itin gausu“, – sako dr. Petras Balkevičius.

Indrė Viltrakytė

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas
Stilistės Eglė Nešukaitytė
Dizainerė Jūratė Kemeklytė Bagdonienė

Patarėjai: Antanas Kulakauskas, Jonas Puodžius,
Alfonas Ramonas, Juras Ulbikas, Edmundas Kazimieras Zavadskas.
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 01118 Vilnius
El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel. (8 5) 212 1235.
Laikraštis internete: <http://mokslasplus.lt/mokslo-lietuva>
Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://mokslasplus.lt/mokslo-lietuva> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“. Laikraštis platinamas tik prenumeratoriams ir redakcijoje.

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169
Spausdino
UAB „Petro ofsetas“
Žalgirio g. 90, LT-09303, Vilnius
Tiražas 400 egz.